

KATEDRA[®]

maribor, 20. III. 1972 •

študentski list

številk 8, letnik XII

Že do leta 1985 bomo v Mariboru razvili drugo slovensko univerzitetno središče. Tako bo mogoče izkoristiti intelektualni potencial Slovencev v večji meri. Ne samo, da bo s povečanjem kapacitet omogočeno študirati večjemu številu ljudi, temveč pomeni ta lokacija tudi povečane možnosti študije prebivalcem nerazvitih območij, ki zvečine gravitirajo k Mariboru.

Glede vsebinske orientacije načrt predvideva dopolnitev in razbremenitev ljubljanske univerze; s tem, da bomo razvijali discipline, povezane z razvojem sodobnih ekonomsko proizvodnih sistemov. To pomeni usmeritev v pedagoške, tehnološke in pravno-ekonomsko-sociološke vede. Pridobivanje znanja bo potekalo na dva načina: redni študij za pridobitev določene stopnje akademske izobrazbe in dopolnilno izobraževanje, kjer zaposleni stalno obnavljajo in izboljšujejo svoje poklicno znanje. Poleg omejenega permanentnega študija bo novost v naši praksi še interdisciplinirani študij. Prav tako pa so v konceptu poudarjeni: povezava z gospodarstvom, raziskovalno delo, stopnjevan študij in uvedba kompletnega visokošolskega

študija raznih smeri. Jasno je, da bodo vladali samoupravni odnosi.

Tako koncept. Kot vemo, je vsak koncept lahko realiziran natančno, približno, delno ali celo drugače, kot je bil zamišljen. Za nastajajočo institucijo je sedanjí čas – do prvega koncepta do končne odločitve – bistven. Kolikor bolj bomo zadevo pregnetli, toliko bolj bo rezultat zadovoljiv.

Pomembno je, da bo univerza rezultat časa, v katerem nastaja. Ni, da bi ustanavljali živ organizacijsko – pedagoški fosil, konzervativno institucijo, okostenelo že ob nastanku. In kljub progresivnemu govoričenju se lahko bojimo takšnega razvoja. Upoštevati moramo namreč prirodno težnjo ljudi po utrditvi položaja, po gotovosti in socialnem samozadovoljevanju. Da bi to premagali, moramo vedeti, kaj želimo. Ko bomo premagali včasih značilno družbeno zaprtost, češ, mi Jugoslavlani smo nekaj posebnega, smo najnaprednejši itd., in se po drugi strani odrekli nekritičnemu hlastanju za tujimi, modernimi vplivi, ko bomo med tema skrajnostima ugotovili

optimalne možnosti, bodo dani osnovni pogoji za izdelavo organizacijskega in dopolnitev vsebinskega koncepta. Temelj nam bo razvoj jugoslovanskega visokega šolstva, ali bolje, kritična ocena tega razvoja. Poznamo bolj ali manj uspešne poskuse vplivanja nanj, toda kljub mnogim reformam je struktura ostala ista. Tako smo se trudili odstranjevati večno podedovane slabosti. V Mariboru pa teh nimamo, ker še nimamo univerze. In ko jo sedaj ustanavljamo, ne smemo mimo sodobnih tovrstnih tendenc v svetu. Naj nam ne bodo predmet opazovanja in proučevanja le obstoječi modeli, temveč tudi kritike le-teh. Študentske zahteve po svetu, od umirjenih do ekstremnih, nam nedvomno pripomorejo k oceni posameznih sistemov. Ko jih motrimo z naših vidikov, jih nujno presojujemo kot celoto, bogatimo pa jih s samoupravno miselnostjo. Le tako se bomo dokopali do nam uporabnih spoznanj, ki bodo pogojevala establiiranje naše samoupravne univerzitetne institucije.

Davorin Kračun

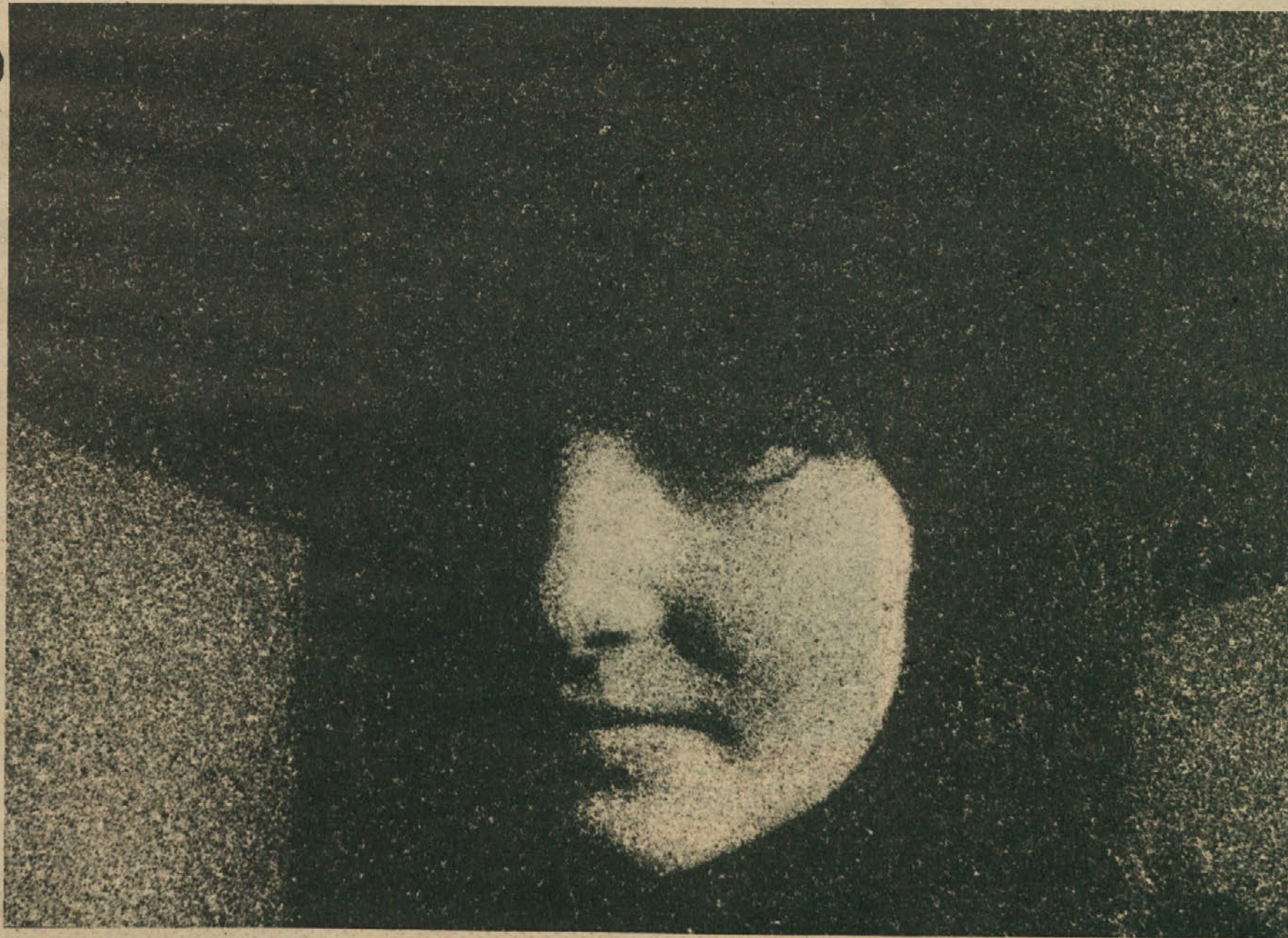

foto mišo hochstätter

W 284 / 11
1971/72

zakaj študent - prorektor?

Med študenti ljubljanske univerze se zadnje čase širi zahteva po študentskem prorektorju. Ideja se je porodila spontano iz dejanskih potreb. To dokazuje, da so zahteve po taki funkciji logične posledice neke razvojne stopnje v študentskem gibanju. Ker je precej formalnih zadržkov ob možnosti za doseg te funkcije so v prvi fazi „boja“ pomembne predvsem razprave, argumenti in nasprotni argumenti, ki ta boj spremljajo. Podobna stopnja intenzivnosti in različnosti pobud, ki so jih vsebovale take razprave v nekaterih ostalih jugoslovanskih univerzitetnih centrih, pričajo, da v določeni stopnji dejansko pride do takih zahtev in da te niso le prehodnega (modnega) značaja. Skupni imenovalec vseh analiziranih faktorjev nam pomaga opredeliti to stopnjo v razvoju študentskega gibanja, ki je vedno posledica v nasprotju formalno – neformalno delovanje študentov.

Tako si moramo predvsem ogledati položaj treh dejavnikov: „institucionaliziranega“ gibanja v organih študentske organizacije (predvsem IO SS), spontanega gibanja ter odnosa med obema. Organi Skupnosti študentov, kjer prostovoljno delujejo voljeni predstavniki vseh študentov, dosežejo stopnjo, ko se začeta volonterstvo in študij med seboj izključevati. Večletne zahteve študentske organizacije po prisotnosti študentov v vseh odločilnih organih raznih institucij naše družbe (skupščina SR, univerza, SZDL, itd.) so se izpolnile. Taka mesta morejo zasedati le študentje, ki so o obravnavani problematiki informirani in ki bodo kot voljeni študentski predstavniki njihove interese tudi zagovarjali. Obenem sodeluje še vsaka SS v republiki pri delu SSJ, kjer vidi možnost afirmacije svojih idej v širšem jugoslovanskem prostoru. Druga glavna naloga SS je koordinacija med fakultetami in visokimi šolami.

Spontano gibanje se lahko poraja izven opisanega modela delovanja študentske organizacije ali v njem. Lahko namreč prevzame obliko akcijskih odborov ali pa se manifestira skozi študentske informativne medije ter na shodih študentov. Pri takih oblikah sodelujejo tudi študentje iz vodstva študentskih organizacij, neredko so celo pobudniki. Možnosti njihovega delovanja sta dve: lahko izražajo svoje mnenje ali pa zastopajo organizacijo. Zato seveda niso izključeni določeni konflikti v organizaciji sami. To je navadno odločilni moment za nadaljnjo usodo delovanja študentov. Družba namreč obravnava vsako spontano študentsko akcijo specifično. Organi študentskega vodstva utemeljujejo razloge za akcijo, organi univerze pa ostanejo navadno indiferentni. Zato se študentje upravičeno začutijo izločeni iz tiste strukture, ki ji organsko pripadajo – iz strukture univerze.

Tako smo prišli do točke, ko pogrešamo funkcijo koordinatorja med vsemi oblikami študentskega gibanja in univerzo v ožjem smislu. Zaradi omejenih vsebinskih in številnih možnosti študentske sodelovanja v organih univerze je funkcija študentskih predstavnikov preveč parcialna, prav zaradi tega pa pogrešamo tudi kontinuiteto delovanja. Podobno je z zaposlovanjem novo diplomiranih študentov na univerzi. Ti se morajo iz eksistenčne nujnosti pokoriti delu ustanove in njihova korist študentom zamre. Že iz tega vidika postane funkcija študenta-prorektorja mnogo bolj definirana, zahteva po njej pa v celoti upravičena.

J. M.

KATEDRA študentski list

IZDAJA STALNA SKUPŠČINA ŠTUDENTSKE SKUPNOSTI VZM

Katedro ureja uredniški odbor:

GLAVNI UREDNIK: DAVORIN KRAČUN
ODGOVORNI UREDNIK: JOŽE ZAGOŽEN

Študentska rubrika:

Milan Lampe – urednik, Jure Mikuz,

Notranja in zunanje politična rubrika:

Branko Gerlič – urednik, Marjan Vraničar
Slavko Gerič

Kulturna rubrika:

Vladimir Gajšek – urednik, Leopold Petrovič – kulturna publicistika

Literarna priloga Obrazi:

Leon Senger – urednik

Lektorica: Marija Frankovič

Likovni urednik: Mišo Hochstetter

Sekretarka uredništva: Nevenka Vetrih

Tehnični urednik: Marjan Žmavc

Uredništvo in uprava: Ob parku 7, telefon 22-004, tekoči račun 618-67-548. – Nenaročenih slik in rokopisov ne vračamo. Cena izvoda je 1 dinar (letna naročnina je 15 dinarjev, za ustanove in podjetja 20 dinarjev). Tisk CP Mariborski tisk.

SE ZAVEDAMO, DA PRERAŠČAMO V UNIVERZO

Za nami je desetletnica ustanovitve visokošolskih zavodov v Mariboru. Deset let je že od takrat, ko smo Slovenci spoznali, da je za našo skupnost nujno potrebna še ena institucija, ki bo gospodarskim in negospodarskim dejavnikom dajala ustrezen kader. Za organsko rast naše republike, predvsem pa njenega vsakdanjega dela, stara ljubljanska univerza ni bila kos zagotovitvi zadostnega števila kadrov. Postavljen je bil temeljni kamen v razvoju mariborskega visokega šolstva in hkrati temeljni kamen bodoče univerze. Skozi desetletje je rasel ugled višjih šol, kajti celoten sistem študija je slonel na povezavi z gospodarstvom in to je dajalo ugodne ocene kadrom, ki so prihajali iz Maribora. Sedaj je pred nami druga faza, napeti je treba nove moči za uveljavitev potrebe, da Maribor preraste v drugo univerzo. To, kar se je pred leti zdelo neuresničljivo, postaja danes sprejemljiva resničnost, ki je naša oporo tudi na republiškem nivoju. S tem pa, da je ideja o univerzi v Mariboru prodrla iz anonimnosti in postala del slovenskega nacionalnega programa, pada na ramena pobudnikov odgovornost in dolžnost, da organizirajo tako univerzo, ki bo upravičila svoj obstoj v okviru naše sodobne družbe s kvaliteto in pomembnostjo. Krog strokovnjakov, ki se ukvarjajo z razvojem univerze, se iz dneva v dan širi, seveda pod taktirko organov združenja, ki vlaga vse napore za uresničitev ideje. Pojavilo se je vprašanje, kam postaviti univerzo. Prav zaradi tega problema (Maribor namreč še nima natančno izdelanega urbanističnega načrta) so bile ustanovljene razne komisije pri združenju in pri občinski skupščini, ki bi proučile lokacijo bodoče univerze. Ena od študijskih skupin, ki proučuje to problematiko, dela pod mentorstvom katedre za urbanizem pri OA FAGG v Ljubljani, ki je tudi že izdelala globalno študijo o bodoči lokaciji univerze v Mariboru, s tem da je dala osnovne obrise problema in pokazala razne variante lokacije ter njihove prednosti in pomanjkljivosti. Ne bo odveč, če te variante navedem!

a) Univerza v strukturi mestnega jedra:

PREDNOSTI:

- obstoječa infrastruktura,
- izkoriščanje že obstoječih kapacitet z ustreznimi prostorsko koordinacijo (dograjevanje),
- dvojna uporabna vrednost nekaterih kapacitet (univerza – mesto).

SLABOSTI:

- visoke cene gradbenih zemljišč,
- pluralizem nekaterih funkcij.

b) Univerza, naslonjena na mestno jedro

PREDNOSTI:

- znatno cenejše gradbeno zemljišče (niso potrebne rešitve),
- izkoriščanje obstoječe mestne infrastrukture,
- velike rezervne za rekreacijske površine v bližini,
- možno izgrajevanje samo tistih presežnih prostorskih kapacitet, za katere ne najdemo znotraj strukture mestnega centra ustreznega prostora.

SLABOSTI:

- rahla dislociranost od funkcij jedra,
- v kolikor gre samo za dopolnilen program – problem enotnega komunikacijskega prostora.

c) Univerza izven mestnega jedra (zgledovanje po ideji kampusa)

PREDNOSTI:

- nizka cena zemljišča,
- velik enoten komunikacijski kompleks – močno prostorsko enoten komunikacijski prostor,
- velike perspektive glede stanovanjskih površin, rekreacije itd.

SLABOSTI:

- potrebno dograjevanje infrastrukture, kar pomeni ponavljanje kapacitet, s katerimi mesto že razpolaga,
- zaradi velike razdalje od obstoječih univerzitetnih kapacitet (v mestu) je potrebno graditi vse univerzitetne kapacitete na novo.

Verjetno nam je danes vsem jasno, da hoče Maribor postati univerzitetno mesto in s tem se je verjetno tudi že odločil za varianto, ki to omogoča, kajti univerza, ki bi bila dislocirana od mestnega jedra, le-temu ne bi mogla dati svojega življenja. Študije na tem področju bodo pokazale upravičenost ene od variant.

Oddaljen sem se od naslova in bi rad prešel na osnovno misel, ali se študentje zavedamo dejstva, da Maribor prerašča v univerzo. Cestokrat se pogovarjam o tem s svojimi kolegi in oblikovala so se mi tri stališča študentov do tega problema:

– prvo skupino tvorijo študentje, ki se tega zavedajo in idejo podpirajo,

– drugo tvorijo študentje, ki se tega sploh ne zavedajo in se niti ne poskušajo zanimati zaradi svoje zaprtosti,

– tretjo pa študentje, ki o problemu nekaj vedo, vendar ga zavračajo, misleč, da je to utopija. Le-ti pravijo, da Sloveniji ni potrebna še ena univerza, kajti slovenski narod ni v stanju financirati take institucije. Še sčasoma bi se pokazalo, da je kadrov z visoko izobrazbo preveč, in sicer predvsem profila, ki naj bi se vzgajal na novi univerzi. Izražajo pomisleke glede pedagoške zasedbe posameznih fakultet itd.

Druga skupina študentov (bojim se, da je zelo velika) je potrebna prebujanja, da ne zaspi, ne zavedajoč se, da je del celote. O tem problemu je bilo v Katedri že precej napisanega, rad bi se obrnil le na tretjo skupino, ki se mi po svoje zdi zanimiva. Zanima me predvsem to, koliko ti ljudje preberejo literature, ki prikazuje izobraževanje pri nas, tako v Jugoslaviji kot v naši republiki. Statistike, ki prikazujejo zasedbo posameznih vodilnih mest po strokovnosti, številu študentov na tisoč prebivalcev, že obstoječe regionalne potrebe po kadrih, deficitarnost poklicev posameznih vej gospodarstva itd., izkazujejo, da je Jugoslavija, in Slovenija, vedno pod poprečjem v primerjavi z zahodnoevropskimi državami. Prav zaradi tega dejstva je nujno potrebno povečati število študentov, ki naj bi po republiških predvidevanjih čez petnajst let doseglo število 40 tisoč. Jasno pa nam mora biti tudi to, da se to število ne more vzgajati samo na eni univerzi, kajti optimalno število študentov vseh sodobnih univerz je 15 – 20 tisoč.

Naša pozornost mora biti usmerjena v oblikovanje bodoče univerze, ki je že v povojih, in kakor je potrebna vzgoja novorjenčka, da se razvije v pravega in družbi potrebnega človeka, tako moramo študentje s svojim delovanjem pripomoči pri ustanavljanju in oblikovanju univerze. Prav od nas je tudi v veliki meri odvisno, ali bo bodoča univerza v Mariboru upravičila svoj obstoj.

Janko Vitežnik

Diskusije o tem, ali je v Mariboru potrebna univerza, so verjetno že končane. S tem pa ni rešeno še marsikatero ključno vprašanje, ki ima za razvoj celotnega kompleksa ravno tako odločilno vlogo kot sam nastanek visokošolskega sistema. Ta vprašanja niso toliko teoretičnega kot praktičnega značaja.

Pri izhajanju iz koncepta razvoja Maribora, ki se kaže v dveh programih, konceptu razvoja Maribora do leta 1985 in programu razvoja do leta 1975, lahko ugotovimo, da pomeni nastanek mariborske univerze dopolnitev slovenskega visokošolskega sistema. Dopolnitev zato, ker so nastale vrzeli obče družbenega pomena in izhajajo iz že obstoječih visokošolskih struktur.

Univerza v Ljubljani je bila ustanovljena kot nacionalna univerza, kar je še danes in bo takšna tudi v prihodnje. Je tisti vrh, ki Slovenijo v svetu uveljavlja in ji odpira možnosti razvoja. Ker pa naloge, ki so vezane na naš gospodarski razvoj, zahtevajo velikost in širino kadrov, se je v nacionalni univerzi tisti del, ki izobražuje kadre za neposredno

proizvodnjo oz. gospodarsko dejavnost, močnejše razvil kot ostali in s tem povzročil disproporcije med različnimi svojimi deli. Zato bo univerza z vzgojo teh kadrov, ki naj bi obvladali sodobne proizvodno-ekonomske sisteme, povečala kapacitete v slovenskem merilu in se tako tudi sama vključila v celoten visokošolski sistem. To pa vključuje razvoj treh sklopov izobraževanja:

pedagoški, ki je najpomembnejši, vpliva na obvezno šolstvo, tam, kjer se formira zavest novih delovnih ljudi in kamor gredo največja finančna sredstva. To zajema celotno populacijo in mora biti prav zaradi tega preskrbljeno s sodobnimi kadri. Svojo osnovo ima ta sklop v pedagoški akademiji.

Ekonomski, ki zajema ekonomske probleme in vprašanja gospodarske dejavnosti ter zahteva zato visoko strukturo strokovnjakov. Svojo osnovo ima v visoki ekonomsko-komercialni šoli.

Ekonomsko-sociološki, ki nakazuje smer proizvodnje, raziskave tržišča in daje tisto osnovo, na kateri lahko gradimo višje kulturne dobrine, zato nam mora omogočati takšno obliko sistema, ki si ga najbolj želimo.

Univerza v Mariboru se torej omejuje na ta tri področja. Ostane še ves sklop, vezan na nacionalno kulturo, filozofija, znanost v svojih elementarnih raziskavah. Seveda pa univerza nikakor ne sme ostati zaradi tega brez raziskovalnega dela in mora sodelovati v programu razvojnega dela, ki se bo formiral v raziskovalni skupnosti Slovenije.

Pridobivanje izobrazbe in znanja bo prilagojeno sodobnim metodam in bo zahtevalo pedagoško realizacijo, ki vsebuje dve komponenti: da visoko šolstvo opravi selekcijo na osnovi intelektualnih sposobnosti in na osnovi te daje kvalifikacije ter posreduje znanje za izvajanje določenega poklica. Oba sklopa sta bila nekoč povezana, kajti znanje se je spreminjalo počasneje, danes pa ga je treba vedno znova obnavljati in zato se tudi pojavljajo nove oblike izobraževanja.

Vprašanja o notranji strukturi univerze so tako bolj ali manj rešena. Osnova sistemu je dana in s tem tudi možnost neslutnega razvoja. Vendar pa bi mislili napak, če bi menili, da je s tem že vse rešeno. Notranji strukturi moramo predstaviti tudi zunanjo obliko. To pa je lokacija univerzitetnega središča ali bolje visokošolskega sistema. Vprašanje lokacije ni bistvenega pomena samo za pristojne visokošolske faktorje, ampak ravno tako, in morda še veliko bolj, za nas študente, za razvoj družbene zavesti in kulture. Hoditi na predavanja na en konec mesta, stanovati na drugem, rekreirati se na tretjem, obiskovati kulturne prireditve na četrtem, vse to onemogoča kontinuirano študentsko življenje, ki je od začetka študija zatrpno z učenim programom in dopušča le minimalni prosti čas. Zato je problem lociranja univerze zelo akuten in zahteva še mnogo raziskav in analiz.

Možnosti lokacije so tri:

- univerza v ožjem območju mesta Maribora, naslonjena na obstoječo infrastrukturo,
- univerza, naslonjena na širše mestno območje,
- univerza izven mestnega območja.

Vsaka teh možnosti ima svoje dobre in slabe lastnosti, tako teoretične kot praktične narave. Toda z ozirom na to, da je bila obstoječa infrastruktura pri samem načrtovanju in konceptu razvoja imanentna komponenta in da univerza v mestnem jedru ustreza tako političnim kot drugim faktorjem, je skoraj gotovo, da so o izbiri in najbolj upravičeni varianti diskusije več ali manj končane. Kaj pa ustreza študentom, študentskemu življenju, študentskim željam in potrebam, pa je drugo vprašanje.

Milan Lampe

NOVE UNIVERZE

(VISOKO ŠOLSTVO V VELIKI BRITANiji)

1. OXBRIDGE

Angleška univerza je za večino sinonim tradicionalne in tudi konservativne visoke šole. Mnogo manj pa jo poznamo po neki drugi značilnosti, ki pa je za britanski visokošolski sistem vsaj tako pomembna kot patina, ki nas sicer najhitreje impresionira. In ta druga značilnost — za katero bi včasih kar posumili, zakaj je pri nas najpogostejše sploh ne registriramo — je pravzaprav radikalno ukrepanje, ko gre za reševanje visokošolskih problemov.

Radikalizem (v svetovni literaturi pa se omenja kot prvi primer brain — drain) je botroval samemu spočetju angleške univerze. University College of Oxford, ustanovljen leta 1249, je bilo razen z lepimi kapelami treba opremiti tudi s slavnimi predavatelji. To pa je šlo nekako prepočasno in kralj Henrik III. se je odločil vso stvar pospešiti. Prav mu je prišlo, da je v tistem času kar precejšnje število francoskih učenih avtoritet padlo v nemilost pri svojem kralju. Henrik III. je te ljudi po Franciji preprosto polovil in jih strpal v Oxford.

V samem Oxfordu sta bila v tistem prastarem času ustanovljena še dva koledža: Balliol (1263) in Merton (1264).

Prav tako slaven kot Oxford je Cambridge, ki so ga zasnovali odpadniki z Oxforda. Kot univerza je bil Cambridge potrjen s papeževim bulo iz leta 1317. Nekateri najbolj znanih koledžev v Cambridgeu pa so nastali kmalu za tem: Pembroke (1347), Trinity Hall (1350), King's College (1441).

Obe univerzi sta bili v svojem začetku teološki šoli, toda že zelo zgodaj se je na njih začela uveljavljati posvetna znanost. Ena in druga univerza se ponaša s slavnimi imeni v svojem učiteljskem zboru. Na Oxfordu so učili R. Bacon, J. D. Scott, J. Wycliffe in na Cambridgeu Newton, Bentley, Byron, Trevelyan itd.

Na začetku 17. stol. sta obe univerzi vpeljali novino, ki ju še danes loči od ostalih univerz. Uveljavljen je bil tutorski sistem študija — manjše skupine študentov delajo pod nadzorstvom starejšega člana koledža (imenujejo ga fellow), ki je (ali pa tudi ni) obenem učitelj na univerzi. Za obe univerzi je še značilna posebna organizacijska struktura — univerza se deli na koledže (v Oxfordu jih je danes 31, v Cambridgeu pa nekaj manj), ki so administrativno samostojni, pedagoško in znanstveno delo pa je organizirano enotno na nivoju univerze. Takšno organizacijsko shemo je prevzela še marsikatera univerza v svetu in jo danes običajno označujemo s pojmom Oxbridge struktura univerze.

2. STRUKTURA BRITANSKEGA VISOKEGA ŠOLSTVA DANES

Velika Britanija pozna naslednje visokošolske ustanove:

- univerze,
- visoke šole za izobraževanje učiteljev,
- visoke tehniške šole.

Univerz je danes v Veliki Britaniji 32. Običajno se jih razdeli v 5 kategorij: prvo kategorijo predstavljata Oxford in Cambridge, o katerih smo že govorili. Drugo kategorijo predstavlja londonska univerza. Tretjo kategorijo predstavlja univerza Wells in njej podobne. Četrto

kategorijo tvorijo lokalne univerze manjšega obsega. Peto kategorijo tvorijo za nas posebej zanimive nove univerze.

Pedagoški koledži (Teachers Training Colleges) so štiriletnje visoke šole.

Visokošolski tehniški koledži (Colleges of Advanced Technology) so v fazi reforme in vse kaže, da bodo pripojeni univerzam.

K tehničkim šolam moramo prišteti še regionalne tehniške koledže, ki izobražujejo na nivoju višje šole, in pa kakšnih 350 tehniških koledžev, ki dajejo izobrazbo med našo srednjo in višjo tehniško šolo.

Važna preokretnica v razvoju butanskega visokošolskega sistema je poročilo, ki ga je izdelala posebna parlamentarna komisija pod vodstvom lorda Robbinsa leta 1963. Komisija je ugotovila sicer izjemno kvaliteto visokega šolstva, za katero naj bi bila predvsem zaslužna stroga selekcija študentov, in pa zelo ugodno razmerje med številom učiteljev in študentov (1 : 10, pri nas v Sloveniji 1 : 12!), vendar pa je postal „out put“ visokega šolstva mnogo mnogo premajhen z ozirom na potrebe. Izbrana je bila ena sama rešitev — gradnja novih univerz.

3. NOVE UNIVERZE V BRITANiji

Ugotovljeno je bilo, da se bo število študentov, ki jih je bilo leta 1963 216.000, do leta 1973 povzpelo na 392.000 in leta 1981 na 560.000. V tem času bo treba povečati število univerz od 32 na 60. Tempo izgradnje je treba precizno določiti in zagotoviti tudi potrebna sredstva v državnem budžetu. Odločitve o tem so bile na ustreznih mestih sprejete in sredstva za visoko šolstvo, ki so leta 1963 znašala 206 milijonov funtov, se bodo do leta 1980 postopoma povzpela na 742 milijonov funtov. Od tega vlada ne odstopa, pa čeprav je to Britanijo že lani pripeljalo v zelo zgovorno situacijo, ko je v državnem budžetu namenjenih več sredstev za izobraževanje kot pa za vojsko. Država s tako strukturo budžeta ni veliko na svetu!

Katere univerze se štejejo za nove v Veliki Britaniji? Izjemoma University of Keele (1950), sicer pa univerze, ki so bile zgrajene po letu 1960. To so univerze: Sussex (1961), York (1963), East Anglia (1963), Essex (1964), Lancaster (1964), Kent (1965), Warwick (1965), Stirling (1968), Ulster (1968).

Vse nove univerze so grajene v manjših krajih z bogato kulturno tradicijo, ki razen tega niso pretirano oddaljeni od velikih mest. Univerze razpolagajo z obsežnimi zemljišči tudi do 100 ali 200 ha. Praviloma se zgrajujejo v eni etapi, oz. tako, da so že na začetku funkcionalno kompletne. Vse nove univerze so načrtovane kot kampusi.

Nobena od novih univerz se ni „zaobljubila“ na Oxbridge strukturo, pač pa se nagibajo k ameriškemu modelu šol in departmentov. Pri tem nove univerze niso pretirano prevratniške, saj je koledž Britaniji vendarle zagotovil izjemno kvaliteto univerzitetnega študija in take prednosti seveda ne gre zapraviti.

Za vse nove univerze je bil zelo precizno določen končni optimalni obseg. Essex je bil zgrajen za 10.000, York in East Anglia za 6.000 študentov, Lancaster je bil planiran za 7.000 študentov, Ulster za 5.000 in Warwick za 15.000 študentov. Za vse nove univerze se je predvidevalo, da bodo v prvih desetih letih dosegle število 3.000 študentov, (velika podobnost s situacijo v Mariboru!). Imamo podatke, kako so se univerze približevale temu obsegu:

	1961/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68
Sussex	52	434	885	1482	2090	2763	3243
York	—	—	220	504	994	1348	1676
East Anglia	—	—	115	426	800	1216	1763
Essex	—	—	—	118	391	751	1747
Kent	—	—	—	—	454	1004	1609
Warwick	—	—	—	—	425	906	1332
Lancaster	—	—	—	327	761	1176	1419
Stirling	—	—	—	—	—	—	188

Kaj se študira na takšni novi univerzi? Vzeli bomo primer Sussexa. Univerzo sestavljajo naslednje „šole“ in „študije“:

1. angloške in amerikanološke študije,
2. šola družbenih ved,
3. šola fizikalnih ved,
4. šola bioloških ved,
5. pedagoška šola,
6. šola tehniških ved in
7. afrološke in aziološke študije.

Gradnja novih univerz je sprožila pravo gibanje med angleškimi arhitekti in urbanisti in to je pripeljalo do čudovitih prostorskih rešitev, ki jih na tem mestu, na

žalost, ni mogoče reproducirati. Naj omenimo le normative, ki so se ob tem izoblikovale:

- za študenta v prvem letniku je treba zagotoviti 18 kv. m delovnih površin,
- za študenta v višjem letniku je treba zagotoviti 20 kv. m delovnih površin,
- za diplomante in študente na znanstvenem izpopolnjevanju (naša tretja stopnja) je treba zagotoviti 28 kv. m delovne površine,
- za učitelje — raziskovalce je treba zagotoviti 45 kv. m delovne površine.

Morda bi veljalo posamezne vidike organizacije in delovanja novih univerz v Britaniji posebej obdelati in ni izključeno, da tega v prihodnjih zapisih ne bomo napravili.

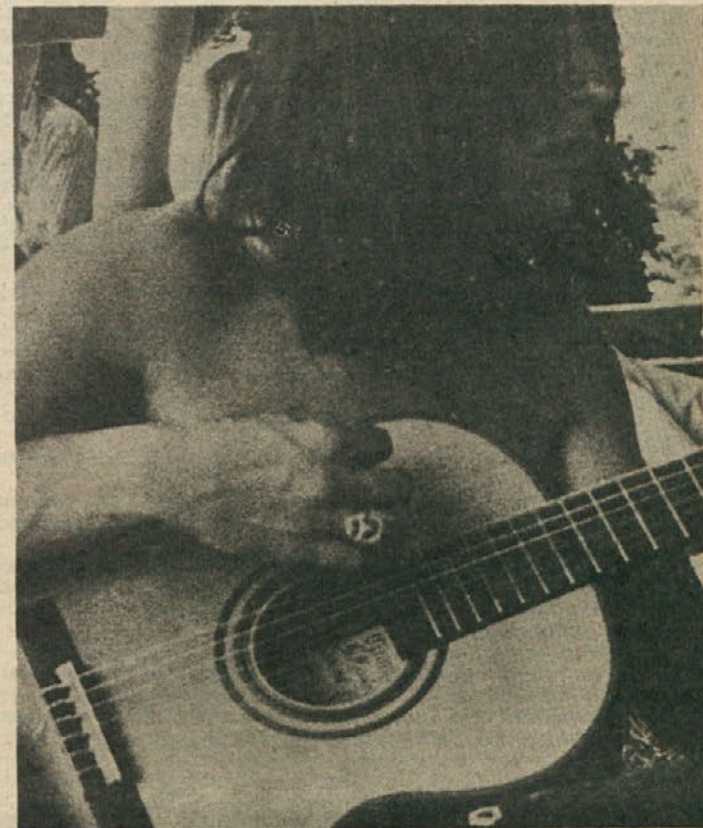
FRANCI PIVEC

UPRAVIČENO KRITIZIRAMO ?

Večina slovenskih občin se srečuje z bolj ali manj pomembnimi problemi, ki jih ponekod skušajo čim hitreje rešiti, ponekod pa ostanejo nerešeni in utočijo v pozabo. Spomnimo se jih le takrat, ko vidimo, da nimamo tega pa onega itn. Zdrava kritika je povsod dobrodošla, še posebej tedaj, če odgovorni „pozabijo“ na izpolnitev obljub, ki so jih občani željno pričakovali.

Za našo občino je značilno, da zaostaja za splošnim gospodarskim razvojem v republiki. Čudimo se, da kljub temu, da je naša občina industrijskega karakterja, zaostajamo za povprečjem republike. Toda pustimo gospodarstvo, ogledimo si raje, kaj nas čaka, če si odgovorni ne bodo prizadevali rešiti nekaj najbistvenejših problemov, s katerimi se srečujemo tako rekoč vsak dan.

S tem, ko Maribor prerašča v visokošolsko središče, bomo potrebovali določene strokovnjake. Analize pa so pokazale, da potrebni strokovnjaki celo odhajajo, ker jim ne moremo zagotoviti ustreznih pogojev za delo. Upravičeno se torej lahko

bojimo, da strokovni kader, ki bi sicer želel priti k nam, ne bo prišel, ker mu ne bomo dali ustreznih stanovanj ali pa bodo prišli na svetlo še drugi, negativni faktorji, s katerimi bomo postali „odbijajoče mesto“.

Problemi okrog študentov pa še naprej ostajajo odprti. Mariborski študentje pogrešamo rekreacijskih prostorov, kjer bi si lahko po utrudljivem študiju razgibali telo. Čeprav so v dvorani B mariborskega sejmišča uredili dvorano za košarko, je večinoma zasedena, saj so v njej redne ure telovadbe. O pomanjkanju ustreznih športnih dvoran jasno govori podatek, da si mnoge višje šole iščejo rekreacijske prostore celo po osnovnih šolah. Zatorej je zahteva po rekreacijskih prostorih umestna, še posebej sedaj, ko opažamo vedno večji priliv študentov v naše mesto.

Manjka pa nam tudi kulturnega življenja. Še posebej v takem smislu, da bi določene kulturne prireditve pripravili izključno študenti. Seveda ne smemo mimo prizadevnih članov KUD Študent, ki nam edini še rešujejo čast. Pač pa velja omeniti povezavo študentov s srednješolci, kar nam obeta več kulturnega mladinskega življenja.

Zahteve, ki jih postavljamo študentje, niso neuresničljive. Potrebno se je le lotiti dela, kajti čim dlje bomo odlašali, bolj se bomo pogrezali in rešitev bo zelo težka. Še posebej, ker se bodo pojavili novi problemi, ki jih mariborska občina ne bo mogla prezreti.

M. VRANIČAR

skupnost študentov visokošolskih zavodov

Tovariš

Stane KAVČIČ
predsednikIZVRŠNI SVET SKUPŠČINE SRS
L J U B L J A N A

ZADEVA: PREDLOG ZA PONOVO OBRAVNAVO INVESTICIJSKEGA PROGRAMA ZA ZAKLJUČNO ETAPO IZGRADNJE ŠTUDENTSKEGA NASELJA V MARIBORU

Spoštovani tovariš predsednik,

zdrženje visokošolskih zavodov v Mariboru je dne 10. 12. 1971 predložilo načrt za gradnjo študentskega paviljona v študentskem naselju Ob parku v Mariboru, v katerem prosi izvršni svet skupščine SRS za udeležbo pri financiranju tega objekta. Zaradi stabilizacijskega programa slovenskega izvršnega sveta je bil omenjeni predlog sicer predložen IS, vendar do danes še ne poznamo odločitve. Na 1. seji sveta združenja, dne 21. 1. 1972, so člani sveta ponovno obravnavali investicijski program, na zahtevo študentov pa pooblastili svoj gradbeni odbor, da finančno konstrukcijo spremeni. Zdrženje je spremenjeni investicijski program posredovalo odboru za znanost, prosveto in kulturo IS skupščine SRS dne 24. 2. 1972.

Potreba po izgradnji študentskega paviljona je bila izražena s strani študentov že na 2. seji sveta združenja v juniju 1971. Ker je to problematika Skupnosti študentov MVZ, ki je od njene rešitve neposredno odvisno izboljšanje sedaj zelo slabega standarda mariborskih študentov, želimo IS skupščine SRS seznaniti z našim stališčem o omenjenem problemu.

Ob razvoju visokošolskih zavodov v Mariboru in preraščanju le-teh v univerzo je treba upoštevati, da smo študentje subjekt v izobraževalnem procesu. Študent mora imeti za svoje delo (študij – družbeno priznana in potrebno delo) na normalni, klasični izobraževalni instituciji (kaj šele na sodobno urejenem, socialistično usmerjenem visokošolskem zavodu) zagotovljene:

1. vsaj osnovne življenjske pogoje (stanovanje, prehrano, zdravstveno varstvo);
2. pogoje za osnovno dejavnost (poleg sodobno urejenih učilnic in laboratorijev tudi študijsko knjižnico, čitalnice ipd.);
3. za vcepitev samoupravnih miselnosti bodočemu intelektualcu in za njegovo široko razgledanost je treba zagotoviti pogoje za normalno delo študentskih organizacij;
4. nujno je treba zagotoviti vsaj minimalne možnosti za telesno in duševno rekreacijo mladega (od 18 do 24 let) človeka, saj v nasprotnem primeru vsa obrambna sposobnost SFRJ in kulturna raven občanov temelji le na kavarniški razpravi ob čaši rujnega vina.

Potrebno je verjetno še marsikaj drugega, vendar poudarjamo, da so to osnovni pogoji za obstoj take institucije, kot je združenje visokošolskih zavodov, ki pa v Mariboru sploh niso zagotovljeni ali pa v povsem nezadostni meri (tudi v primerjavi z ostalim delom slovenske študentske populacije). Vseh nakazanih problemov se visokošolski zavodi (skupnost študentov in združenje) zavedamo in jih pri načrtovanju razvoja upoštevamo. Zavedamo se že ves čas, da takojšnja realizacija vseh potreb ni mogoča. Zato se poslužujemo postopne izgradnje najnujnejših objektov. Prva faza izgradnje študentskih domov bo predvidoma zaključena z izgradnjo študentskega paviljona. Študentsko naselje obsega trenutno tri stanovanjske stolpiče. Vsi prostori v študentskih stolpičih so racionalno izkoriščeni v izključno stanovanjske namene. S tem smo končno uspeli zagotoviti 1 posteljo na 4 študente (druge v Sloveniji 1 postelja na 3 študente).

Opozarjamo na nekaj dejstev:

– Republika je prispevala h gradnji 1. in 2. študentskega stolpiča v Mariboru le 50 % sredstev, ostanek je bil zbran iz lokalnih virov! Opozarjamo, da je družba dala skoraj 100 % manj sredstev za gradnjo študentskega doma III v Mariboru kot pa za gradnjo enakih študentskih domov v Ljubljani (Delo, 21. 8. 1971 – priloga 1).

– Zdravstvena ambulanta za študente mora nujno izboljšati nivo sedaj zelo slabega stanja (trenutno 3000, ob dograditvi paviljona pa precej višje število študentov v Mariboru). Pozitivni rezultati takih ambulant so se pokazali v Ljubljani, kjer sta zgrajeni 2 novi ambulanti za zdravstveno varstvo študentov (v Mariboru take ambulante nimamo).

– Ob večanju študentske populacije se veča tudi obseg dela študentske organizacije. Sedaj poslujejo študentske organizacije v kletnih prostorih študentskih stanovanjskih stolpičev, prostorih, ki so namenjeni za pralnice, sušilnice in likalnice prebivalcev. Po eni strani omejujemo že tako majhne možnosti stanovalcev, po drugi pa delamo v prostorih, v katerih bi nam sanitarna inspekcija že zdavnaj lahko prepovedala poslovanje. Poleg tega so ti prostori premajhni, saj v njih poslujejo: izvršni odbor SS VZM, študentski list KATEDRA, kulturno umetniško društvo Študent, pododbor Internacionalnega študentskega servisa, kulturno umetniška skupina „Ogledalo“ ter pokrajinski klubi (skupaj cca 100 kv. m) z vsem svojim administrativno tehničnim aparatom ter ob stalni fluktuaciji množice, ki se po poslovnih prostorih nemoteno spreha, ker drugačna ureditev ni mogoča.

– V Mariboru ni niti enega družbenega prostora, kjer bi se študentje lahko shajali.

– Nov paviljon naj bi ne nazadnje zagotovil še nekaj prostih ležišč, ki bi lahko rešila stanovanjski problem poročenih študentov oz. stanovanjski problem študentov 3. stopnje, bodočih znanstvenih delavcev nove univerze.

Z nekaterimi zgoraj omenjenimi dejstvi smo vas, tovariš predsednik, seznanili že na razgovoru, ki je bil 4. 12. 1971 na visoki ekonomsko komercialni šoli v Mariboru. Takrat ste dali načelno podporo ob gradnji novega paviljona.

Radi bi pripomnili, da podpiramo vaša prizadevanja za uresničitev stabilizacijskega programa in razbremenitev gospodarstva v letu 1972. Vendar menimo, da je nova finančna konstrukcija, ki jo je predložilo združenje visokošolskih zavodov v Mariboru, sprejemljiva. Nov investicijski program znižuje delež SRS kar za 43,8 %, ves prispevek republike se prenese v leto 1973, delež lastnih sredstev pa je zelo visok. Enkratne ponudbe izvajalca del, PVG Stavbar, ne more zamuditi niti združenje niti IS SRS, ker bi vsako zavlačevanje pomenilo verjetno skoraj 10 % podražitev, posledica tega pa bi bila, da bi študentje zopet ostali praznih rok. Ponudba PVG Stavbar velja namreč samo do 1. avgusta t. l., zato prosimo izvršni svet, da sprejme odlok o sofinanciranju študentskega paviljona v Mariboru najpozneje do 1. junija 1972, kajti le na podlagi tega odloka je možno z izvajalcem del pravočasno skleniti pogodbo (ponudba PVG Stavbar – priloga 2).

Tov. predsednik, prosimo za vaše mnenje o tej zadevi. V kolikor menite, da ni sprejemljiv niti nov predlog finančne konstrukcije, v kolikor potrebujete še dodatna pojasnila o omenjenem problemu, prosimo za sprejem delegacije Skupnosti študentov visokošolskih zavodov v Mariboru, v katero predlagamo tovariše:

1. Emilijana KOŽARJA – predsednika IO Skupnosti študentov MVZ,
 2. Alfija KOCIJANČIČA – predsednika domske Skupnosti študentov,
 3. Toneta JANŠA – člana IO Skupnosti študentov MVZ.
- S tovariškimi pozdravi!

PRILOGI: 2

V VEDNOST:

1. Odboru za znanost, prosveto in kulturo Izvršnega sveta
2. dr. France HOČEVAR, podpredsednik IS Skupščine SRS
3. dr. Aleksandra KORNHAUSER, podpredsednik IS skupščine SRS

Ali se slovenska družba zavzema za to, da se zgradi tudi v Mariboru univerzitetni center? Mislim, da je to vprašanje za izvršni svet in veliko večino pristojnih faktorjev, od političnih do visokošolskih, rešeno.

Izginila je rezerva, ki je bila proti temu, da se zgradi še eno visokošolsko središče. Ta tendenca je bila najmočnejše prisotna pred desetimi leti. Potem se je zreducirala na določena področja in na diskusije, kaj je nacionalni reprezentant, kaj ni. Pristop k temu je danes že zastarel. Tako se je izkazalo tudi v pogovoru z rektorjem ljubljanske univerze, ko sem mu zastavil to vprašanje. Zato so načelne diskusije okoli tega nepotrebne, saj nas obremenjujejo in dajejo priložnost tistim, ki imajo še vedno kakšne rezerve, ter nas postavljajo na prejšnji položaj.

Ko govorimo o univerzi v Mariboru, je nesmiselno reči, da bomo dublirali ljubljansko univerzo. Ne zaradi tega, ker je Maribor manj kot Ljubljana, ne zaradi tega, ker bo univerza v Mariboru manj nacionalna, kot je univerza v Ljubljani, ampak iz popolnoma praktičnih, racionalnih razlogov. Imate dve prednosti: prva – v programskem pogledu lahko ustvarite tisto, kar naša družba potrebuje, za kar je interes pri mladi generaciji; druga prednost je v tem, ker je mariborski visokošolski kompleks zelo povezan s prakso.

Zato morate že od vsega začetka delati zavestno. Le tako se bo univerza v Mariboru približala življenju, bolj elastična bo in bo uspela, ker bo prevzela besedo praktični ritem in ne blesk diplome.

(Iz govora Staneta Kavčiča na srečanju z direktorji mariborskih višjih šol in predstavniki združenja MVZ)

Boris VADNJAL,
LJUBLJANA, Rimska c. 16/VODGOVORNEMU UREDNIKU „KATEDRE“
MARIBOR

Na vaše javno vprašanje glede prodaje moje parcele v Bresternici, dajem naslednje pojasnilo:

V začetku l. 1966 sem od Agrokombinata v Mariboru odkupil vikend parcelo pod enakimi pogoji kot preko tisoč ostalih kupcev.

Aprila l. 1967 sem odšel na sugestijo političnih dejavnikov v Mariboru na novo službeno mesto v Ljubljano. Po dveh in pol letih ločenega življenja se je v Ljubljano preselila tudi moja družina.

Ker zaradi prevelike oddaljenosti parcele nisem mogel več koristiti v rekreacijske namene (pretežni del parcele sem namreč z lastnimi sredstvi preuredil v sadovnjak, v kar sem vložil znatna lastna sredstva in delo) sem jo v začetku leta 1971 prodal ter v okolici Ljubljane kupil drugo.

Kolikor sem s prodajo storil kaj protizakonitega naj o tem razsodi pristojno sodišče, če pa sem prekršil moralno-politične norme, sem se pripravljen zagovarjati pred ZK.

Podrobnejšo obrazložitev zadeve sem posredoval sekretarju MK ZKS Maribor.

Ljubljana, dne 5. marca 1972

Boris Vadnjaj
Martijec

PRAV LEPA HVALA ZA ODGOVOR NA NAŠE JAVNO VPRAŠANJE; PREPRIČANI SMO, DA BO VAŠ PRISPEVEK POMAGAL RAZJASNITI NEKATERA NERAZČIŠČENA UGIBANJA, GOTOVO PA BO SLUŽIL TUDI KOT ZGLED, KAKO KULTURNO ODGOVARJAMO NA ZASTAVLJENA JAVNA VPRAŠANJA.

Jože Zagožen, odgovorni urednik

PROTEST

Izvršni odbor skupnosti študentov MVZ najostreje protestira proti ravnanju direktorja CP Mariborski tisk Borisa Godine, saj meni, da je bilo dne 2. 3. 1972 zadržanje distribucije 7. številke študentskega lista KATEDRE povsem samovoljno ravnanje, zakaj tovariš Godina nima za tovrstne posege, ki so v nasprotju z osnovnimi načeli demokratičnega socializma, prav nobenih pooblastil in kompetenc.

S tem dejanjem je bila povzročena dokajšnja politična škoda, kajti po mestu so se ta dan širile govorice, da je bil študentski list „zaplenjen“.

Za IO SŠ MVZ
Emilijan KOŽAR, predsednik

Maribor, dne 7. 3. 1972

IZJAVA!

Podpisani Janez Rupnik, računovodja študentskega lista KATEDRA, izjavljam, da mi dne 2. 3. 1972 okrog pol desetih dopoldan v prostorih tiskarne Mariborskega tiska uslužbenci na mojo zahtevo niso hoteli predati niti enega izvoda sedme številke s pojasnilom, da je študentski list prepovedan.

Okrog 16. ure istega dne sem se ponovno vrnil v prostore tiskarne ter ponovil željo, naj izdajo Katedro za distribucijo. Usluženke v tiskarni so ponovile izjavo, češ da Katedre ne smejo izdati, ker jim je to prepovedal direktor tov. Boris Godina.

Zahteval sem, da naj pokličejo Godino, za katerega sem vedel, da se ob tej uri zadržuje na uredništvu Katedre. Na vprašanje uslužbenke, če sme izdati izyode v distribucijo, je direktor tov. Godina to končno le privolil.

Janez RUPNIK

Maribor, 8. 3. 1972

IZJAVA!

Podpisana Nevenka Vetrih, sekretarka uredništva lista KATEDRA, in Jože Zagožen, odgovorni urednik imenovanega lista, na zahtevo izvršnega odbora Študentske skupnosti MVZ izjavljam, da je dne 2. III. 1972 okrog štirih popoldne po končanih razgovorih v zvezi z javnim opravičilom odgovornega urednika tov. Borisa Godini, direktorju CP Mariborski tisk, in po podpisu imenovanega opravičila, tov. Godina, na telefonski poziv tiskarne CP Mariborski tisk dal dovoljenje, da končno smejo predati v distribucijo preostalih cca 8000 izvodov študentskega lista.

Nevenka Vetrih

Jože Zagožen

V Mariboru, 8. III. 1972

IZJAVA!

Podpisani Jože Zagožen izjavljam na zahtevo izvršnega odbora Študentske skupnosti MVZ, da mi je na mojo željo danes dopoldan, t.j. 8. 3. 1972, okrožni javni tožilec telefonsko sporočil, da 2. 3. 1972 ni določil niti trajne niti začasne prepovedi izdajanja 7. številke študentskega lista KATEDRE, potem ko jo je dopoldan pregledal.

Jože ZAGOŽEN

Maribor, 8. 3. 1972

BILA JE ZAPLEMBANA

Tako, tov. Godina! Prekrižala sva meče – vi v svojem glasilu – VEČERU, jaz v svojem – Katedri.

Da, skuhalo sva zelo zelo vročo godljo, ki pa jo bo konec koncev vendarle treba pojesti; res je, sam sem jo z objavo javnega opravičila, v katerem sem se vam zahvalil, ker ste odstopili od tožbe itd., že krepko okusil. In z grenkobo v srcu moram priznati, da sva kaj slaba kuharja...

Profesor dr. Janez Jerovšek nas je pri predmetu industrijske sociologije učil, da v delovnih organizacijah ob sporih delavec – vodilni zmagata tisti, ki poseduje večjo količino razpoložljive moči, in ne, kot bi pričakovali, oni, ki sta mu edino orožje prastari sestri: resnica in pravica.

In, žal, tudi tokrat kaže, da je naš primer na las podoben tistim, o katerih je govoril dr. Jerovšek: direktor Godina noče in ne bo odgovarjal na zastavljena javna vprašanja, niti ni odgovoril na protest izvršnega odbora, marveč je uprizoril spektakel merjenja moči – odgovori naj delovna skupnost organizacije, katere generalni direktor je.

Veste, tov. direktor, zavoljo onega „javnega opravičila“, katerega naslov si je nekdo kratkoma izmislil, sem bil deležen ničkoliko kritik in graj; kolegi so soglasno ugotovili, da sem čisto običajna figura na šahovnici, s katero vsakdo manipulira po mili volji. In kako je vsa stvar v resnici potekala?

V četrtek, 2. marca, okrog osme ure zjutraj smo poslali v mesto kolporterje, kjer so, kot običajno, po ulicah prodajali pravkar izšlo 7. številko Katedre. Okrog pol desetih istega dne se je naš računovodja Janez Rupnik namenil v prostore tiskarne, da bi pripeljal še preostale izvode, ki naj bi jih prav tako razpečevali po ulicah. Ob deseti uri pa se je računovodja vrnil s pojasnilom, da ne moremo dvigniti „niti izvoda več“, ker da je naš časopis zaplajen.

Brž sem po telefonu povprašal tiskarno, če to drži in tov. POLŽ mi je odvrnil, da preostalih izvodov ne moremo dvigniti prej, kot bo dovolil javni tožilec, ter da lahko pričakujemo, da se bo to zgodilo okrog dvanajstih.

Še vedno sem takoj poklical tudi javnega tožilca, ki pa je bil tisti trenutek ravno odsoten – prikupen ženski glas mi je zaupal, da je tov. tožilec odšel na občno in da sta se zgodaj zjutraj mudila pri njem tov. Boris Godina, direktor CP Mariborski tisk, ter pravni referent imenovanega podjetja. Cemu sta prišla obiskala tov. tožilca, mi glas po telefonu ni vedel pojasniti...

Takoj zatem so se dogodki zvrstili z vrtoglavo hitrostjo. Glavni urednik je bil odsoten in tako je ves zaplet dogodkov padel na moja ramena; potem ko sem odšel v mesto in zahteval od prodajalcev, naj takoj prekinejo s prodajo in naj se vrnejo na uredništvo, česar pa niso storili, me je po telefonu poklical tov. Godina in izrazil željo, da bi se oglašil pri njem. Obljubil sem mu, da ga bova z glavnim urednikom, če se bo seveda dotlej vrnil, obiskala okrog pol enih popoldne. Žal se glavni urednik do te ure ni vrnil in zato sem se z direktorjem Godino dogovoril, da prideva s kolegom Kračunom in morda še s kom okrog pol petih popoldne v njegovo pisarno.

Toda čas je delal za Godino. Bitka za zmago se je sprevrgla v bitko za sekunde. In tu, moram priznati, me je generalni direktor krepko prekosil. Takoj ko sem odložil slušalko, je tov. Godina sporočil sekretarici, da se bo čez deset minut oglašil pri nas.

Nisem vedel kaj storiti, niti ni bilo na voljo časa, da bi poiskal pravni nasvet. Vdal sem se v usodo in vendarle sklenil spustiti se v boj z neenakim nasprotnikom.

Človek je bil doljši!
Vod moške se je namreč
plezila avtocenzura
pivec!

Natanko ob drugi uri popoldne smo pričeli „pogajanja“; pravim pričeli, zakaj direktor Godina je pripeljal s sabo tudi pravnega referenta svoje delovne organizacije.

Sprva je, seve, tov. referent poudaril, da je tov. Godina zelo čislana osebnost, saj je komunist že od časov NOB; da, ustanovil je tudi mariborsko Socialistično zvezo in, kar je najvažnejše, med delavci v podjetju je nadvse priljubljen.

Osnovno bistvo razgovor pa je bil seveda periskop, v katerem smo pozvali tov. Borisa Vadjnala, do nedavne člana IS SRS, ter tov. Godino, naj nam odgovorita na nekatera namigovanja, češ da sta prekipčevala z mestnimi zemljišči.

Tov. Vadjnal se je našemu pozivu odzval in njegov odgovor v tej številki tudi objavljamo; tov. Godina pa je ubral drugo pot: zahteval je, da naj preostalih 8000 izvodov, ki so še v tiskarni, kratkoma uničimo ter list še enkrat natisnemo, na mestu, kjer je bil periskop, pa naj bi objavili opravičilo tov. Godini. Sicer pa da bo poiskal najboljšega odvetnika v Mariboru in me tožil za „odvzem dobrega imena“.

Poudaril je, da je zemljo dobil v pravico trajne uporabe od ZB in da je bil pri razdelitvi upoštevan prioriteten red, ki se mu je, jasno, moral ukloniti tudi on. Zemljišča pa tov. Godina sploh ni prodal, ker je to v tem primeru nemogoče, dokaz za to pa lahko najdemo v zemljiški knjigi. Torej sem imel pred sabo popolnoma nedolžnega človeka, ki je proti naši volji postal žrtev nepreverjenih govoril. Dobrohotnost tov. direktorja pa ni poznala meja; podaril mi je še eno možnost, češ da se lahko z javnim kesanjem svojih grehov rešim nevednosti, ki so nujno zlo pravnih sporov. Ni pa pri tem pozabil poudariti, da bi ena številka našega glasila v resnici stala štiri stotine milijonov, da pa nam jo tiskarna radodarno natiska za stari milijon in pol. Pravni referent tudi ni bil kar tako: na dan je privlekel celo vrsto zakonskih določil, po katerih bi moral odplačevati eventualno odškodnino zaradi izgube dobrega imena tov. Godine še celo vrsto let po končanem študiju.

Upošteval je opisane razmere sem se zahtevi, žal, uklonil ter podpisal izjavo, v kateri se opravičujem tov. Godini zaradi nepreverjene vsebine dobljenih vesti ter se mu zahvaljujem, ker je odstopil od tožbe. Ta izjava je bila naslednjega dne objavljena v Večeru.

Krepko bi se uštel, če bi sodili, da so se s tem duhovito pomirili. Izvršni odbor Študentske skupnosti je namreč 7. 3. 1972 odposlal na uredništvo Večera protest, v katerem odločno nasprotuje samovoljni prepovedi izdaje Katedre v distribucijo, kar naj bi storil tov. Godina.

JOŽE ZAGOŽEN

vsebinsko načrtovanje

PRETEKLOST IZ PRIHODNOSTI

Futurološka gledišča ali spoznanja o novoveških vsebinskih načrtovanjih so povezana z laboratorijskimi poskusi, vendar vsebujejo najprej domišljjsko raven. Science-fiction je zato le mitična fikcija, je ožebličen razvoj tehnologije, ki jo spremljajo socialne plasti. In zdaj smo pri obravnavi predmeta, ki mu pravimo pozitivna znanost. Kako odvita futurologija v oči sedanjega časa? Mar ni futurološka fikcija le trivialni poskus s samim seboj, z množicami in družbenimi sloji? Ali ne služi futurologija hkrati s pozitivnimi znanostmi tudi tistim ekstremnim znanjem, ki omejujejo človeka na čisto fiziološki osnovi: dražljaj-refleks?

Trivialnost velja za vse prihodnosti, za vse mogoče miselne modele; naj bo misel še tako čista, ekstatična, kontemplativno umirjena, vselej je in bo namenjena drugi misli; misel je torej vedno vedna drugotnost mišljenega. Ker pa je drugotnost nekaj, kar je odvisno od drugega, ne pa od samega sebe, ker misel torej nikdar ne stoji sama zase, ker misel ne misli same sebe, temveč iz zavesti o predmetih misli o predmetu in si predmet tudi sama izbira v sorazmerju do drugih mogočih predmetov, je povsem jasno, da misel lahko govori tudi o trivialnosti, o ekstatičnem predodku, o logiki negativnega mišljenja. Trivialnost je zmerom ozkotina, a razcepljena v modele zavesti. Zavest je vendar ena sama, a koliko zvrsti misli poznamo? Odgovor je kot na dlani: misli je toliko, kolikor je mislečih ljudi. Poznamo pa tudi misleče trivialne ljudi, ki v populacijah veljajo sicer za dokaj učene, a ostajajo pod ravni enega samega miselnega sistema. Ker nimajo nič misliti, povedo vse. Preteklost velja za prihodnike le tako in toliko, kolikor je preteklost futurološko mrtva. Zato je sedanjost omrtvičena prihodnost.

„BALZAMIRANI“ MISELNI SISTEMI

Sindrom specializacije je pogojeval vsesplošnost in kategorično odrekanje. Je človek res samo nevrotična, psihična, žlezna kepica mesa? Je res samo laboratorijska poskusna miš, podrejen tehnologiji, ki ga presega?

Gotovo je, da so kulturni sistemi bili, so in bodo zgodovinsko človeški, to se pravi, da vzdržujejo socialne (plemenske, klanske in narodne), filozofske, religiozne in eksistenčne pojave. Desakralizacija je očitna: kasarniška mentaliteta, dresura, disciplina, strah pred kaznijo za lastni eksistenčni obstoj, odtujevanje človeka po človeku – to je le nekaj najsplošnejših kategorij, ki so balzamirale pozitivno veljavne miselne sisteme. Zato so polimorfne strukture koncepta in projekta:

a) uravnane po svetovnih sistemih – iz znanosti: frankfurtska šola (Th. W. Adorno, M. Horkheimer, H. Marcuse...), iz logike: B. Russel, Hao Wang, Beth, Poincaré, Gauss, Rieman v kontekstu z matematiko, iz fizike oziroma atomistike: (Einstein, Heisenberg, von Braun, Compton, Wiener Reichenbach...); v kontekstu s kemijo, biologijo itd.; iz humanističnih ved in znanosti: Jungova šola, Freud, Fenichel, K. Hornay, Adler, Kretschmer; v filozofiji: fenomenologi (E. Husserl, K. Jaspers, F. Brentano, Heglova Fenomenologija duha) in eksistenencialisti (Sartre, Camus, Aabagnano, Ortega y Gasset); v literarnih vedah in lingvistiki: (R. Jacobson, Stalin, Hjelmslev, R. Barthes, Saussure, C. Axelos, M. Butor, M. Foucault, N. Saurate...) v kontekstu z antropološkimi odkritji in teorijami (Levy-Strauss, Levy-Bruhl...); iz ekonomije: (Marx, Engels, Lenin, D. Ricardo...), politologije, sociologije (M. Weber, A. Comte, R. Merton, W. Mills) in drugih analitičnih kriterijev, ki so vsi naravnani v svet, hočejo biti sistematizirani svetovno.

vsekakor so te polimorfne strukture medsebojno povezane, ohranjajo pa pozitivnost, s katero hočejo instrumentalno zajeti ves svet;

b) razcepljene po specializiranih podсистemih: futurologija, kibernetika, medicina, astronautika..., v katerih ima premoč čisti tehnološki instrumentalizem v slogu Mc Luhana, ameriških bihevirovistov, vzhodno blokovskih „politologov, sociologov in psihologov“ (primer Ždanov itd., marksizem zaradi marksizma) in druge indoktrinacije;

c) eksistenencialno zgodovinske in temeljno kulturne: v umetnostih in v pojmovanju abstrakcije, kompozicije, dinamike, skratka v pojmovanju o umevajočem in ne v umnem; 1. literatura: smrt junaka in amnezija ideje v prozi, ki opisuje bodisi eksistenco, bodisi z znanstveno terminologijo označuje dinamizem človeškega sožitja (sem ne štejemo šunda, „neoromantikov-sentimentalistov“, politične propagande in short-story...); junaštvo za prazen nič, prazni prostor na prepolni sceni, banaliziranje in demitologizacija na odru in v dramatik; likovno-glasbeni koncept v liriki in epiki, ki sta postali čisti ideološki formi in senzorična senzacija; v esejistiki, ki je kronika in monografija in ne več montažnovsko meditiranje; skratka, beletristika, kritika in referenčna tekstura so sekundarne; 2. v likovnih umetnostih: abstrakcija in fugalika sta povezani v slikarstvu in grafiki, obrtno oblikovanje dekorira prostor in vse bolj posega v človekovo osnovno gibanje (telesnost), povsod je čutiti množičnost (npr. keramika, reprodukcije...); 3. arhitektura je le pervertirana zunanost, ki se začne s škatlasto opekasto obliko (Gropius, Le Corbusier, F. L. Wright); 4. glasba je kot čutni vrtnec ostala čutni vrtnec z eno samo figuracijo, ki je dimenzija presenetljivosti in začudene bizarnosti (Stravinski, Honegger, A. Schoenberg, Gershwin, jazzisti); 5. ples in balet prehajata iz folklornih in tradicionalističnih oblik v ritmiko in simboliziranje (Bejart); in 6. film je kot skupna oblika umetniških tehničnih asociacij omogočil, da vzdržuje tisto stilno formo, ki ga razgrajuje, od „literarnega“ filma tja do nadrealizma in undergrounda (Truffaut, Godard, S. Kramer, Warhol)...

V katerem mavzoleju počiva našminkana kultura tega in novega tisočletja? Je nemoč institucij v šibkem toku človekovih možganov? Mit in množičnost: dvoje zmajčkov, ki letata skozi sodobno Valpurgijino in Kristalno noč. Čas ima še samo dimenzijo eksistiranja. Zato gre vrsta k vrsti, vrsta za vrsto in zato specializacije postajajo tradicionalne splošne kategorije.

VSEBINA – IDEJA IN NAČRT – UTOPIJA

Za spokorjenimi rokami, ki upajo, pod Duererjevimi kakor izklesanimi oblačili štirih apostolov potihoma zvenketa svetovno orožje. Vstaja je ustanovljena. Um, ki se je vzpel k luči, zastira miselne vsebine. Kajti institucije, ki so laboratoriji, lahko proizvajajo množične izdelke, polizdelke in četrtdelke po nizkih cenah in jih zavijajo v poceni celofanski papir. A človek ni izdelek. Človek tudi ni preprosto „človek“, ni zgolj neka metaforična oznaka. Utopija se upira pozitivizmu, a pozitivizem kljub temu uspeva; psihoanaliza išče homeopatična zdravila proti travmam, a človeka je še zmerom strah, otroško ga je strah pred seboj in pred drugimi; če je vsebina življenja obup, tedaj je načrt gnusen in tesnoben. Ustvarjalna volja, ki se podreja instituciji moči, ni več ustvarjalna volja, ampak je le še uniformirani laboratorijski poskus. Bo človeku uspelo, da bo iz obleke napravil človeka? Ne. Kajti izum ne more biti iz uma in zunaj njega in resnica ni zgolj naključno izmišljanje! Ker na srečo še ne poznamo čudežnega eliksira večnosti! Quia absurdum est.

Viljem Dragičkar

dinar na dinar

Uresničitev stabilizacijskega programa brez večjega zastoja v tempu rasti našega gospodarstva in brez težjih posledic za standard delovnega človeka terja, da si zagotovimo minimum dopolnilnih sredstev v tujini. Brez tujih dopolnilnih sredstev tudi ne bi mogli nadaljevati politike odpiranja proti svetu in sprostive naših ekonomskih odnosov s tujino. To še toliko bolj, ker moramo računati tudi z odplačilom dolgov (anuitet, obresti) kakor tudi z nadaljevanjem visokega primanjkljaja v redni trgovini s tujino.

Obseg naše zadolžitve, tako srednjeročnih dolgov kot dolgoročnih in kreditnih sporazumov, dosega vrednost skoraj 3 milijard dolarjev, od česar pride na konvertibilno območje 2 in pol milijarde dolarjev. Pri tem ni vračunana naša zadolžitve v dinarjih iz t. im. skladov „kontrepart“ za kmetijske in druge presežke, ki smo jih prejeli z leti od ZDA v vrednosti nekaj več kot pol milijarde dolarjev.

Sam obseg ne bi bil vznemirljiv, če bi imeli kolikor toliko uravnoveženo zunanjetrgovinsko bilanco, ki bi omogočila redno odplačevanje dospelih obvez. Te letne obveze (prispele bodo v prihodnjih letih) niso majhne, saj moramo v tem letu odplačati skoraj pol milijarde dolarjev, v prihodnjem letu okrog 600 milijonov, prav toliko pa tudi v letu 1973. To pomeni, da bo skoraj tretjina našega rednega izvoza morala iti za odplačilo dolgov in obresti. To pa je za našo državo (in za vse dežele v razvoju) vsekakor težko breme.

Oglejmo si nekatere najpomembnejše upnike: mednarodna banka in mednarodni monetarni sklad s 447 milijoni dolarjev, ZDA z 246 milijoni dolarjev (in že omenjene pol milijarde v dinarjih), ZRN s 360,7 milijona dolarjev, Italija z 200, Velika Britanija s 192, Francija s 123 milijoni dolarjev itd. Z uresničitvijo predloženih stabilizacijskih ukrepov in s projekcijo srednjeročnega razvojnega načrta bi nam uspelo do konca leta 1975 doseči potrebno ravnotežje v naši tekoči plačilni bilanci s tujino. Od takrat pa so neizogibni posebni krediti, ki nam bodo omogočili lažjo premostitev težav v naši zunanjetrgovinski bilanci.

Pri tem so posebno pomembna sredstva, ki nam jih daje na razpolago mednarodni monetarni sklad (dalje MMS). Ne gre pa samo za konkretna sredstva, ampak tudi za pomoč, ki nam jo daje MMS pri drugih članicah MMS, kjer lahko realno pričakujemo, da bi angažirali nova kreditna sredstva. MMS nam

daje na razpolago samo kratkoročna premostitvena sredstva, ki smo jih doslej sprejeli v obliki deviz (cca. 278,7 milijona dolarjev). Od tega smo skoraj vse že odplačali. Trenutno dolgujemo MMS samo 39,3 milijona dolarjev, ki jih moramo odplačati še v začetku leta 1973.

Sredstva, ki nam jih daje na razpolago MMS, so kljub kratkoročni naravi najugodnejša, saj stanejo komaj 3,5 obresti na leto. V začetku tega meseca smo prejeli od MMS prvo tranšo sredstev, t. j. 51,75 milijona dolarjev (pri zadnjem srečanju pa še 83,5 milijona dolarjev).

Ameriška vlada je že spomladi privolila v delno reprogramiranje naših tekočih kreditnih obvez, in sicer v višini 158,6 milijona dolarjev. Vlada je tudi pripravljena, da nam omogoči povečanje dohodkov dolarskih sredstev, in sicer s prodajo naših proizvodov ameriški armadi v Evropi kakor tudi z vključitvijo naših gradbincev in drugih podjetij v licitacije za potrebe ZDA ter po drugih kompenzacijskih pogojih. Prav tako tečejo pogajanja z organizacijo OPIC, ki bi naj zagotovila jamstvo ameriškim izvoznikom na kredit v našo deželo. V teku so še pogajanja z eks-imp. banko, ki je glavni kreditni instrument ameriške administracije za financiranje investicijskih naložb v Jugoslaviji.

Z ozirom na dolarsko krizo in spremembo tečaja dolarja pa kljub ukinitvi 10 % uvozne takse ne moremo računati z večjo rastjo našega izvoza na ameriško tržišče. Naš izvoz se bo toliko bolj usmeril na zahodnoevropska tržišča, kjer je hkrati prišlo do povečane vrednosti nacionalnih valut teh držav, upoštevajoč neprimerno večje transportne možnosti za ta bližja evropska tržišča. Zdi pa se, da kljub obljubam, ki so bile izrečene že ob drugem Nixonovem obisku v Jugoslaviji in deloma ponovljene ob zadnjem srečanju s predsednikom Titom, ne bo prišlo do realizacije novih finančnih kreditov ZDA niti do uvedbe posebnega preferencialnega režima, ki bi nam kot državi v razvoju omogočil brezcarinski uvoz naših industrijskih proizvodov (vsaj nekaterih) na ameriško tržišče.

Jugoslavija se je torej znašla v sicer ne najbolj prijetnem finančnem položaju, a je pričakovati, da bomo z novimi finančnimi krediti uspeli premostiti tudi to, čeprav bo trpelo naše domače gospodarstvo. Jasno pa je, da je začrtana pot edino izvedljiva in sprejemljiva za domači trg.

Stane Pavlin

TISK, GOVOR, JEZIK

KULTURA, MNOŽIČNA OBČILA, ORGANIZACIJA

Za razpravo o nekaterih okvirnih vprašanjih glede na ustanovni akt, glede na odnose pri ustanovitvi, glede na dolžnosti in pravice tako v materialnem kot idejno-političnem konceptu itd. je vsekakor mogoča analiza temeljnih odnosov med ustanoviteljem in delovno organizacijo. Možnosti za analizo pa so uresničljive le tedaj, ko vzpostavimo zvezo med potrebo uresničujočega samoupravljanja na podlagi svobodno združenega dela na eni strani in družbenim pomenom dela, ki sovpada s položajem posameznega podjetja, organizacije, socialne skupnosti, smiselne organiziranosti itd. S tem da izvzamemo samo določljive in obenem nujne koncepte, omogočamo analizo in realizacijo družbene-delavne skupnosti, torej omogočamo smiselno kontinuiteto 1. dolžnosti in pravic delovnih organizacij do ustanovitelja in obratno, 2. samostojnega in prostega delovanja.

Seveda pa je vprašljivost odnosov med organizacijo-ustanoviteljem in podjetjem-izvrševalcem v notranjem razmerju, to pomeni, da gre za medsebojne obveznosti, ki jih ustanovitelj, ali več ustanoviteljev, določa v pogodbi. V bistvu gre za takšna razmerja, ki vsebujejo premoženjsko-pravna in statusno-pravna določila. Skupni posli, ki izhajajo iz ustanovnega akta podjetja, so v obveznostih, prav tako pa v koristih, v možnostih za poslovanje, v izvrševanju dolžnosti enakovredno razdeljeni, kar pomeni, da so skupni posli glede na ustanovitelja in delovno organizacijo zajamčeni nerazdružljivo; če so pa možnosti vendarle drugačne, tedaj se odnos med ustanoviteljem in podjetjem spremeni po posebnih, s statutom delovne organizacije zajamčenih pooblastilih. Jasno je torej, da gre za politično-idejno (ustanoviteljsko) enoto na eni strani in gospodarsko enoto na drugi. Povezanost obeh enot je predvsem v samoupravnem sistemu poglavitna, še posebej zategadelj, ker so zakonitosti in čestokrat protislovne okoliščine kazalec družbenega procesa.

Gospodarski sistem, ki predstavlja podlago za ustanovitelja, narekuje: 1. investicije, to je, preskrbo z vsem tehničnim, birokratičnim, socialno-varstvenim, pa komunalnim, pravnim, organizacijskim aparatom in 2. smotno in na enakopravnem sistemu organizacije, torej v samoupravljanju porabo sredstev. Če nastane med prvo in drugo točko nesorazmerje ali pa je nesorazmerje pogojeno z nesmotnimi odločitvami, tedaj je ustanovitelj odvisen od kreditiranja. Ker pa je podjetje pravzaprav samostojna gospodarska organizacija, ker pomeni temelj za družbeni proces dela, je po svojem statusu enota, ki posluje tudi samostojno. Realizacija družbenega napredka je zlasti odvisna od pomena in smotnosti samoupravljanja, kar predstavlja v prvi vrsti KONSTITUIRANJE podjetja kot posebne organizacije oziroma kot delovne enote. (S tem v zvezi je potrebno omeniti temeljni zakon o podjetjih, -TZP- s pojasnili, Uradni list SFRJ, št. 17, dne 7. 4. 1965 pod št. 345, IV. Ustanovitev podjetja, 2. Postopek pri ustanovitvi 128-155 člen). Konstituiranje podjetja implicira neposredno upravljanje in se znotraj, v sami delovni organizaciji, utemljuje s poslovno samostojnostjo, bodisi s pogodbo, ki je vezana na statut, bodisi skladno z zakonom, ki predpisuje upravljanje posameznih družbenih (specifičnih) skupnosti. Šele v družbenem (in ne državnem!) razvojnem procesu oziroma z razvojem gospodarskih organizacij postanejo interesi podjetja v bistvu interesi skupnosti, postane delo v podjetju družbeno delo na podlagi enakopravnosti pri upravljanju; dopolnjevanje potreb je mogoče na poslovni način, da doseže smotno hkratno zadovoljevanje potreb posameznika in kolektiva, da jamči pravice in obveznosti do materialnih dobrin, s katerimi razpolaga. To pa so pravzaprav ponovno investicije oziroma sredstva za investicije, ki se uveljavljajo v svojem temelju kot družbena reprodukcija. V gospodarskem sistemu odloča podjetje o svojem razvoju na vseh območjih družbene reprodukcije samostojno: ustanovni akt je s tem potrjen. Če so pogoji za poslovanje in delo podjetja dani, (npr. za ustanovitev časopisnih podjetij TZ o časopisnih podjetjih z republiškim usmerjanjem predpisov), če so razmerja med ustanoviteljem in delovno organizacijo smiselno pojasnjena v pogodbi (npr. kreditna pogodba), če so statusna določila podjetja usklajena z aktom o ustanovitvi podjetja, tedaj vsebinska stran podjetja zahteva odgovornost najprej od delavskega sveta, šele kasneje od časopisnega sveta.

Pojasnili k nekaterim okvirnim vprašanjem:

I. Ustanavljanje delovnih organizacij s področja tiska, RTV in založništva:

a) Glede na pravico do ustanavljanja delovne organizacije moramo omeniti jamstvo na temelju zakona, v tem primeru TZP IV. Ustanovitev podjetja, 1. Ustanovitelji in pogoji za ustanovitev podjetja, 132. člen: „Podjetje lahko ustanavljajo družbeno-politične skupnosti, krajevne skupnosti, delovne organizacije, združenja delovnih organizacij, družbeno-politične organizacije, društva, druge samoupravne organizacije in občani (v nadaljnjem besedilu ustanovitelji)“, in 1. a) pojasnilo istega člena: „Družbeno-politične skupnosti so po ustavi zavezane, da prek svojih organov uravnavajo vso družbeno dejavnost na svojem območju.“ V našem primeru pa gre predvsem za ustanovni akt – ki bi ga sicer formalno lahko razumeli le kot vpis v register oziroma kot potrjeno konstituiranje podjetja – delovne organizacije, ki se ukvarja z informiranjem, torej zaobsega vprašanja o pravici konstituiranja takšne delovne organizacije s specifičnostjo družbene odgovornosti do samoupravnih skupnosti. Prav v tej specifičnosti in v splošnem značaju odgovornosti do samoupravnih skupnosti in do vseh občanov SFRJ je poudarjen pomen oziroma konstituiranja med ustanoviteljem in delovno organizacijo; ta pomen je vsekakor mogoče razložiti vsaj v okvirnem obsegu z zakonom o tisku in drugih oblikah informacij, Uradni list SFRJ 45/60 in dopolnitve zakona – Uradni list SFRJ 15/65, prvo poglavje, temeljne določbe, 4. člen: „Družbena skupnost podpira ustanavljanje zavodov in organizacij, ki se ukvarjajo z objavljanjem in širjenjem informacij z namenom obveščanja javnosti, jim daje na razpolago določena materialna sredstva ter jim zagotavlja materialne in druge olajšave, da morejo opravljati svojo dejavnost, in jim pomaga pri vzgoji in izpopolnjevanju strokovnih kadrov.“, in 5. člen: „Zavodi in organizacije, ki se ukvarjajo z objavljanjem in širjenjem informacij, so v teh svojih dejavnostih samostojne. Vodstvo teh zavodov in organizacij temelji na načelih družbene samouprave.“ Tako je označena sicer le temeljno pravna in sociološka pravica ustanavljanja delovnih organizacij, ki se ukvarjajo z informiranjem javnosti; gotovo pa je mogoče pojasniti pravico – ne le kot konstituans, marveč tudi kot razvojno stopnjo v družbenem procesu dela – na drugih območjih in z drugih gledišč.

c) Vsekakor določa statut občine, ki je pristojni organ, ki daje soglasje k ustanovitvenemu aktu, vendar na splošnih načelih in določbah zbora občanov, kolektivnih teles. (Zbori občanov oziroma kolektivne organizacije so tvorci ustanovitve, saj sprejmejo akt o ustanovitvi na zboru).

Ko pristojni (upravni) organ poda soglasje po upravnem postopku z upravno odločbo, tedaj upošteva kombinacijo koncesijskega in normativnega sistema na zakonski podlagi. S pogoji ob ustanovitvi, to je, v samem normativnem sistemu in s presojo o ekonomsko-družbeni opravičenosti podjetja, to je, s koncesijskim sistemom, se pristojni organ lahko strinja ali pa odkloni soglasje.

Vendar pa je za družbeno-politične skupnosti značilno, da nosijo pravico do ustanavljanja podjetij in izdajanja aktov o ustanovitvi po statutih oziroma po ustavi in zakonu glede na vsebinski in formalno-upravni koncept podjetja. Pravico ustanavljanja podjetij in izdajanja aktov o ustanovitvi ima tudi občinska skupščina, v republiškem in federacijskem merilu pa skupščina ali pa njen IS.

Ob teh ugotovitvah je povsem razvidno, da tudi SZDL kot množična družbeno-politična organizacija nosi pravico ustanavljanja podjetij in izdajanja aktov o ustanovitvi po statutih oziroma kot predvidevata zakon (v našem primeru TZ o časopisnih podjetjih in zavodih idr.) in ustava. S tem pa prevzema obenem odgovornost za formiranje družbenega življenja na svojem območju idejno-političnega in materialno-samoupravnega sistema. To območje, ali bolje, to področje svobodnega delovanja – svobodnega izražanja misli, govora in tiska – predstavlja temelj za socialistično etiko po eni strani in za preskrbo sredstev za posameznika ter kolektiv po drugi strani. To področje postavlja človeka v svet kot ustvarjalca, kot središče.

V. G.

KAJ JE REKEL RAJKO RANFL?

Po dveh premierah, v Ljubljani in Mariboru, je bil film Mrtva ladja 6. marca prikazan tudi po televiziji. Tako je lahko večina Slovencev videla film in si o njem ustvarila svoje mnenje. Kakšno je poprečno mnenje in kakšen vtis je film naredil na gledalca, je težko reči; dejstvo je, da je bil film deležen od obeh premierah tako pozitivne kot negativne kritike. Zato je toliko bolj zanimivo mnenje avtorja filma, scenarista in režiserja Rajka Ranfla, ki je mimogrede povedal tudi o dejstvih, ki so botrovala nastanku filma.

„Zaposlen sem v kulturni redakciji ljubljanske TV. Delo na TV se sicer bistveno razlikuje od dela pri filmu, kljub temu pa pomaga pri ustvarjanju filma ne samo s tem, ko omogoča spoznavanje filmskega jezika, temveč tudi, ko uri človeka hitrosti dela, čeprav to v neki meri omejuje kvaliteto.

Zato je bilo delo pri filmu zame pravo razkošje. Ne da bi me kdo kakorkoli obremenjeval s svojimi zahtevami, sem lahko premišljeval o montaži in sami gradnji filma, spreminjal, kar se mi je zdelo nepravilno in sam sebi svetoval. Edini temni oblak je bilo spoznanje, da sem navkljub vsemu težko prešel s kratkometražnega na dolgi film. Zdaj vem, da bom pri svojem drugem filmu marsikaj izboljšal. In popravil.

Mrtva ladja je moj prvi celovečerni film, doslej pa sem posnel že tri

kratkometažne. Moram reči, da sem Mrtvo ladjo gradil bolj na izkušnjah teh treh filmov, kot pa na izkušnjah iz TV oddaj. Ravno zato so kratkometažni filmi dobili nekakšno nadaljevanje v Mrtvi ladji.

Največ pripomb je bilo o sami gradnji filma. Bila je morda malce nenormalna, kajti realnost se je mešala z irealnostjo v irealnosti in iluziji, kar je sicer redko uporabljen filmski izraz, vendar mislečemu gledalcu vedno dobrodošel. Zato je Mrtva ladja tudi film, ki ne zadovolji vsakega okusa, ampak le okus prefinjenega gledalca, ostale pa po westernski logiki iz dogajanja izloči. Največ nejasnosti je bilo o ekspoziciji in vrhu filma, o tem, kaj je bilo tisto na začetku, pred čim bežita glavna igralca. Ali ne bi bilo bolje, če bi film pričel kar s prizorom v čolnu? Verjetno je budno gledalčevu oko opazilo, da je bila ladja le fikcija, da je sploh ni in da jo glavni junak opazi šele na koncu. Dejanje je torej preskočilo čas in se pojavlja šele v naslednjem trenutku. Tako dogajanje je težje predvideti vnaprej. Junak drži v rokah na pol mrtvo dekle in v tem trenutku se zgodi vsa zgodba. To je morda za gledalca, ki ima na voljo le uro in pol, presenetljivo in v začetku težko dojemljivo. Vendar ravno v tem tiči čar filma, ki ga občutiš čimprej in tem slajše, čim močneje razmišljaš. In kaj je tisto, pred čimer bežita junaka? Morda je atomska bomba, kuga ki prihaja, laserski žarek ali pa samo vizija lastne katastrofe. Izbiro prepustim gledalčevi domisljiji, zato ne vztrajam na realnosti.

kulturna publicistika in sociologija

TRNKI V MLAKAH: REKE PA VODIJO K MORJU

(POGOVOR S PISATELJEM IN UREDNIKOM DIALOGOV JANEZOM ŠVAJNCERJEM)

O KULTURNI POLITIKI, O REVIJAH, O KULTURNI SKUPNOSTI IN VEČ

KATEDRA: KAKO JE REVIALNIM TISKOM V SLOVENIJI? BI BILO MOGOČE POENOTITI KULTURNI IN PREDVSEM LITERARNI PROSTOR PRI NAS? KDO SICER POVZROČA NERED, DA KAJ TAKŠNEGA NE BI BILO MOGOČE?

J. Švajncr: Revialni tisk na Slovenskem je precej neenoten, uredništva revij delujejo nepovezano, kar je sicer splošen pojav, vendar bi bilo potrebno imeti za enotnejše oblikovanje kulture vsaj občasna srečanja delovnega značaja vseh uredništev. To bi omogočilo izmenjati izkušnje ali vsaj izkristalizirati kulturno-idejne poglede na posamezne pojave; dokler so samo to, je še znosno, ko pa postanejo MODA, pa več škodujejo kot koristijo razvoju kulture. Takšna skupna srečanja potemtakem ne bi bila obvezna za uredništva, da nastopajo pri kreiranju uredniške politike v obliki „protokola“ s sedečim centrom in s podružnicami v drugih mestih. Obravnavanje kulturne politike bi bilo vendar jasnejše in vedno pomensko namenjeno k nekemu CILJU. Zdaj se zdi, da uredništva zabredujejo z glavne na stransko pot; čeprav nekateri trdijo, da imajo slovenske revije trdno začrtano pot, je to njihovo

subjektivno mnenje. Kaj je potem sploh objektivno, to je vprašanje, o katerem bo treba nenehno razmišljati in ga z neposrednimi primeri uresničevati.

KATEDRA: ČE JE TEMU TAKO, KAKO SE POČUTITE KOT ODGOVORNI IN GLAVNI UREDNIK DIALOGOV? VAŠ PREDLOG O SODELOVANJU MED REVIJAMI JE VSEKAKOR TEHTEN PRISPEVEK H GRADNJI SKUPNE KULTURE. TODA ZDAJ ...

J. Švajncr: Počutim se, kot da bi bil na pokvarjeni tehtnici; ampak to je samo videz. Zaradi posameznikov, ki hočejo sebe uveljavljati s tem, da zanikajo vse drugo, v tem primeru – Dialoge. V mislih imam te posameznike, ki BIVAJO TU, kjer izhaja revija. Domišljajo si, da s svojim nerganjem uveljavljajo svoj duhovni potencial, vendar ga sami zavedno ali nezavedno zanikajo. Premalo je le netolcevat, ob tem mirovati in čakati na sadove drugih, pa jih nato brez njih pobirati! Najbrž se niti ne zavedajo, da s takšnim odnosom rušijo tisto malo, kar je bilo že zgrajeno. Če pri tem pomislim, da so med njimi tudi komunisti – točneje, člani ZK, kar je vendarle velika razlika – je to toliko slabše, sploh zdaj, ko je zaupanje ljudi do ZK omajano. Čeprav posamezniki med njimi trdijo, da se izpostavljajo s članki v našem tisku, nikoli ne omenijo, da počenljajo to popolnoma hote in vede in upoštevajoč trenutno kulturno klimo, češ: potem bodo vsaj govorili o meni! To seve ne privede nikamor, kvečjemu VNAŠA V PREPRIČANJE

BRALCEV ŠE VEČJO ZMEDO, ki je prva stopnica nezaupanja do naše družbene skupnosti. Kako naj potemtakem tak kvazi-komunist prispeva h graditvi in utrjevanju naše samoupravne skupnosti?

KATEDRA: TO JE ZDAJ TEMELJNO VPRAŠANJE O ODGOVORNOSTI NEKATERIH NERGAČEV, KI VNAŠAJO MED LJUDI NEZAUPANJE DO KULTURE IN INSTITUCIJ?

J. Švajncr: Odgovornost za takšno ravnanje ni samo v posameznikih, ampak predvsem v organizacijah ZK, od osnove preko občinske do republiške ZK, ki sicer vedo za ta dogajanja, jih pa čisto kar nekam preveč brezbrizno sprejemajo za vsakdanje pojave, s postavko, da je naša družba zelo dinamična in ji prav nič ne more škodovati. Zdi se, kot da se zadovoljijo z mislijo: se bo že nekako samo od sebe uredilo. Za ilustracijo velja omeniti, da tudi bolniki že s prihodom k zdravniku temu zaupajo, podobno velja za učenčev odnos do učitelja. Tu mora biti medsebojno razumevanje. Kdor pa kot komunist a priori seje nezaupanje med javnost, že v osnovi ruši enotnost ZK. Opraviti imamo vendar z živimi ljudmi, ki vsak po svoje čutijo in ne morejo na silo sprejemati, kar jim kdo narekuje s pozicij, ki so lastne sejalcem nezaupanja.

KATEDRA: ČE SE ODMAKNEMO S PODROČJA OMEJENE KULTURNE TIPOLOGIJE, SE LAHKO VPRAŠAMO O ŠIRŠI JUGOSLOVANSKI SITUACIJI, V KATERI SE JE ZNAŠEL REVIALNI TISK. SO TU POVEZAVE? KDO, KAJ, KDAJ IN KAKO KREIRA NAŠ CELOVITEJSI (JUGOSLOVANSKI) KULTURNI PROSTOR?

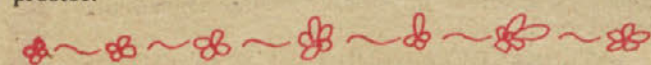
J. Švajncr: Bratstvo in enotnost med jugoslovanskimi narodi je potrdila NOB. Če to prenesemo na področje revialnega tiska, ki izhaja v naših republikah – tedaj smo še vedno daleč od tega bratstva in enotnosti. Kako se sploh poznajo naši narodi med seboj? Prevajamo le redke umetniške ustvarjalce, za katere trdimo, da so najvišji vrhovi; vprašanje je marsikdaj nedorečeno, ker še vedno velja načelo osebnega poznavanja in s tem „uspevanja“ predstavljenega. Tu ni načrtno poznavanje politike, čeprav je bilo pred leti nekaj podobnega že sklenjeno; menda je v glavnem ostalo samo zabeleženo in sklep neuresničen. Kje je NACRTNO PREVJANJE, ki je bilo tolikokrat deklarirano? Potem se ne smemo čuditi, ker te začetnosti ni na srednjih, višjih in visokih šolah, ne smemo se čuditi, da dijaki in študentje tako malo poznajo sodobne literature, esejiste ... celo mnogo manj kot, na primer, avtorje iz drugih držav ali popevkarje. Dokler ne bo ta več kot občutna vrzel odpravljena, bomo zaman tožili nad lastno majhnostjo! Skoroda že malomeščanski prepripi gotovo ne zanimajo ustvarjalcev v drugih republikah, niti ne prinašajo najmanj pozitivnega k osvetlitvi in krčipitvi jugoslovanske duhovne tvornosti. To so le ribje muhe in škandalčki na trnkah, ki naj jih posamezniki mečejo v svoje mlake in domače ribnike. Reke pa vendarle vodijo k morju!

KATEDRA: V REDU. VRNIMO SE IZ JUGOSLOVANSKE CELOVITEJŠE REVIALNE PODOBE V MARIBORSKO REGIJO. TOV. ŠVAJNCER, KAJ MENITE O KULTURNIH SKUPNOSTIH, O MARIBORSKI KULTURNI SKUPNOSTI IN O ZVEZI KULTURNIH DELAVCEV V MARIBORU?

J. Švajncr: Ob pripravi na ustanovitev KS je bilo mnogo upanja, da se kulturi obeta urejena prihodnost. Po dobrem letu delujejo še vedno samočasne kulturne skupnosti. To ne pomeni, da so zmeraj le še obeti za načrtovanje in urejenost kulturne problematike. Mariborska KS je nedvomno v tem smislu že precej napravila, toda namesto odprtosti je začasna; njen IO deluje – pogosto zaseda, vendar javnosti še ni mnogo pokazal. V tem času bi KS že lahko ugovotila, KAJ Maribor najbolj POTREBUJE in KAJ naj bi najbolj RAZVIJAL. Dokler te jasnosti ne bo, sploh če slišimo tarnanje, kako bo letos z denarjem in koliko ga bo za potrebe kulture, tako dolgo ostaja med kulturnimi delavci črnogledost, ki ni nekaj novega, ampak jih spremlja že vsa povojna leta.

KATEDRA: SO KAKŠNA RAZMERJA MED KULTURNO SKUPNOSTJO IN ZVEZO KULTURNIH DELAVCEV V MARIBORU? V ČEM JE BISTVO KULTURNIH DEJAVNOSTI PRI NAS?

J. Švajncr: ZKD v Mariboru ima to prednost, da delujejo njeni člani PROSTOVOLJNO, kar je danes izredno redek pojav, saj združuje vrsto društev, odborov in pododborov tudi na osnovi prostovoljnosti. KS bo morala to dejansko upoštevati, če bo hotela pravilno napolniti svoj kulturni rezervoar. Pot k uspehu lahko vodi le z vključitvijo vsega kulturnega potenciala v kulturno skupnost, sicer se izpostavlja nevarnosti, kar je že čutili, da bo prerasla v novo administrativno kulturno ustanovo, ki bo delila razpoložljiva finančna sredstva potrošnikom po SVOJH kriterijih. Vprašanje je, ali so takšni kriteriji tudi vedno objektivni. Treba je gledati perspektivno, a ob tem je še pomembnejše izhajati iz sedanjih potreb, jih upoštevati, ohranjati in razvijati, kar je pomembno za ves slovenski kulturni prostor.

HANS FREYER:

TEORIJA SEDANJEGA ČASA:

UPRAVA STVARI

Ta formula stoji v Komunističnem manifestu in je odlična. Njeno nasprotje je: oblast nad ljudmi. Obe formuli skupaj, pravi Komunistični manifest, odseva celotno vsebino svetovne zgodovine, vključno njeno dovršitev nekje v bodočnosti. V vseh razrednih družbah so ljudje vladali nad ljudmi, pod diktaturo proletariata pa bo država, instrument tega vladanja, izumrla in na mesto vladanja nad ljudmi stopa uprava stvari.

Tu je mejnik, kjer se začne svetovni uspeh te formule. Kdo si upa očitati, da propagira oblast človeka nad človekom, jo brani ali celo zanjo navija? uprava stvari pa je mirna in koristna, moralno neoporečna in celo zaslužna dejavnost. Stvari obstajajo zato, da jih upravljajo. Ne boli jih, če jih zajamejo v upravo, medtem ko je treba ljudi, ki jim vladajo, vedno obžalovati. Radikalno razvrednotenje oblasti, tako čiste vesti pri njenem izvrševanju kot pripravljenosti, da jo prenašaš, poteka že približno dve stoletji. Nadačuje se v sociološke pojme in teorije o državi, ki besedo „oblast“ delno sramežljivo opuščajo v dokajšnjem nasprotju s starimi definicijami in tipologijami države, ki so dejstvo, da vladajo ljudje

nad ljudmi, razglasili za bistvo države in število vladajočih – ali eden, ali več, ali vsi – naredili za princip razdelitve ustav. Tretja oblika države, demokracija, je bila vedno kritična točka. Če vladajo vsi, nad kom potem vladajo? Torej nad vsemi, to pomeni sebe. Aristotel je dilemo jasno videl in oblast demosa v strogem smislu označil kot nemogoče. Vendar je imela antična demokracija le omejen subjekt oblasti: krog svobodnih polno-meščanov. V moderni demokraciji pa nima „obča volja“ nikogar, ki bi ga lahko vladala. Kaj torej počne? Tu je prazno mesto, kamor se vrine nova formula: upravlja skupne stvari.

Izvoljeni predstavniki obče volje niso oblastniki, temveč emisarji. So njeno govorilo, ko je treba diskutirati o skupnih zadevah in priti o njih do sklepa, ali pa so izvršilni organ za njihovo upravljanje. Vse politične ideje, ki so postale v 19. stol. aktivne, se usidrajo na tla te formule. Seveda si stoje naproti v strogi napetosti. Že v tem, kako predstavnike in emisarje pravilno razposlati in pooblastiti, ni enotnosti, kaj šele glede vprašanja, v kolikšni meri naj se stvari skupno upravljajo in kako intenzivna naj bo ta uprava.

Ali vsaka uprava, kolikor bolj je planska, dolgoročna, daljnosežna, t.j. čimboljša je kot uprava, ne sega neizogibno preko svoje pristojnosti, torej na nezaželen način omejuje svobodo? V kolikor sta planiranje in svoboda sploh združljivi, je to danes glavni problem vseh velikih demokracij. Toda vse to skrbi in diskusije se gibljejo na tleh skupnega prepričanja: demokracija ni oblast človeka nad človekom, temveč uprava stvari.

To je najprej ideologija, katere smisel in globlji pomen bomo kasneje presodili, treba pa je že vnaprej reči: ideologije takšne prebojnosti so več kot poceni pretveze, ne razodevajo samo tega, da naj

bo to, kar bi si želeli, da bi veljalo, da bi imeli, temveč izdajajo, četudi prikrito in nečesto s karakterističnim zasukom, nekaj tega, kar je. Kot je napredek modus realnega dogajanja sedanje dobe in je le zaradi tega postal magična beseda, tako ponazarja formula „uprava stvari“ dejansko dogajanje. Sekundarni sistemi so glede na formalni karakter svojih pravil in institucij pravila igre, glede na svojo vsebino so večinoma uprava stvari.

Tisti, ki upravlja, ničesar ne proizvaja in celo ničesar ne poganja. Predpostavlja, da procesi že tečejo in da delujoče sile že funkcionirajo; upravljati pomeni: te procese vzdrževati, te sile držati skupaj, regulirati in koordinirati. „Pognati“ je najvišja stopnja aktivnosti, ki je še upravljanje, „spodbuditi“ je naslednja nižja. Moderni delovni svet je poln počestitij te vrste. Z akti upravljanja je močno prepojen, in mnogo njegovih dejavnosti, tudi takšne, ki nekaj producirajo, so upravljanju vsekoli sorodne, npr. strežba stroja. Tukaj bi bilo treba razmišljati o mnogočem, kar smo navedli pod geslom „organiziranost dela“. V višje organiziranih sistemih delitve dela je vsako posamezno delo v bistvu spremenjeno. Njegova neposrednost izgine, njegova intencija se podvoji: ne intendira več zgolj (v izjemnem primeru sploh ne več) na objekt, ki ga predeluje, temveč vedno na delovni proces, v katerega je kot nesamostojni del včlenjen. S tem zapade upravi. Če je človek navezan na funkcioniranje stroja, vstavljen v obratovanje, je z obema soupravljan; drugače to sploh ni možno. Postane del velike tekoče stvari, ki potrebuje stalno upravo, če noče mirovati, prazno teči, pobegniti, se ločiti.

Pravzaprav ni potrebno upravljati ljudi in njihovo delovno silo kot stvari, ki „niso niti redke niti dragocene“ (tako opisuje Jules Monnerot slog uprave v totalitarnih režimih). Obstoje končno človeške kvalitete, ki so redkejšje kot redke zemlje, in osebne sposobnosti, ki so zelo odgovorno vgrajene v obratovanje in so tu zelo težko nadomestljive. Vseeno: tudi te skupaj s spontanimi silami, ki tečejo vanje, podležejo upravi, četudi s posebnimi uredbami in izjemnimi tarifami. S stališča uprave je zanimiv le efekt, človeška dejavnost le v toliko, kolikor ga z nekaj zanesljivosti doseže. Ni pravzaprav človek tisti, temveč njegova vnaprej disponirana kvota zmogljivosti, ki se podredi kompetentnosti uprave. Na to ga torej reducira: postaja nosilec svoje funkcije. Ostalo je privatno in izpade kot iz obratovanja tako tudi iz zanimanja njegove uprave.

V funkcionaliziranem človeku je pa zdaj aktivna dodatna gonilna moč, neko vodenje v daljavo, ki izvira v upravi. Ne funkcionira le iz lastnih, notranjih nagibov, temveč ga istočasno vedno nastavi, vključijo, regulirajo; tudi v njegovih lastnih nagibih se skriva razširjajoča volja in plan, tičijo internitirajoče pobude in pomoč uprave. Mešalno razmerje avtonomije in sistema vodenja se spreminja glede na položaj človeka v obratovanju. Na srednji in nižji ravni je večina, včasih skoraj vse zaznamovano. Naloga se glasi: eksaktna izvršitev. Kreposti so: pazljivost, tempo, natančnost, naročila izpolniti, ne izigrati pravila. Najboljša delovna moč je tista, ki je za daljinsko vodenje najbolj dostopna ali ki se z njo najpopolneje indentificira. Človek ni – če uporabim besedo H. Taina – moteor, temveč rouage, ni spodbuda, temveč gonilo.

Ideološka formula ima torej zelo prav: tukaj ne vladajo ljudi, temveč upravljajo stvari. Pozabila je le dodati: stvari vključno z ljudmi in ljudi seveda s stvarmi. Max Weber je, najbrž prvi z vso zavestjo, opisal tip oblasti, ki se s tem uveljavlja, in opisal ga je najbolj trezno kot tip oblasti, ne da bi se pustil zmotiti od ideološke izobčitve tega pojma in od namerne teze, češ da uprava stvari pomeni stanje brez oblasti in naravnost nasprotje oblasti. Seveda je družbena struktura, ki jo opisuje

* vse fotografije: M. Kocubíček *

kot „birokratska“ oblast (in v širšem pomenu kot „legalna“), že prej obstajala in tako ga le-ta najprej zanima kot sistematika in tipologa socialnih tvorb. Toda prav tako važno zanj je, da leži v toku racionalizacije družbenega življenja, da torej vodi k njej trend. Ukrep uprave, stvarna odredba, navodilo in kontrola konkretno odrejenega „mesta“, plan organizacije – to so oblike oblasti, ki dajejo tej strukturi njeno ogrodje; pooblastilo za odreditev pristojnega urada, kompetenca predstojnika, odgovornost strokovnjaka – to so avtoritete, ki v njej veljajo.

Dejansko večje poznavanje more pravzaprav nadomestiti enostavna položajna veljava ukazujočega mesta: rang v hierarhiji, čin na ramah, glava na ovojnici; v tem pogledu so možni vsi prehodi od oblasti specialistov do najformalneje birokracije. Kot legitimacija velja vedno potrebnost upravljanja stvari. Ta vrsta oblasti se tudi kar naprej oprošča, s tem ko pravi: zelo velika (in vedno več) stvari je togih, v interesu vseh jih je treba upravljati; žal pa so vsepovsod ljudje povezani z njimi in jih je treba z njimi skupno upravljati – ljudje in človeški odnosi, npr. lastninski odnosi, delovni procesi, življenjske potrebe, navade konzuma. Ljudje so subsumirani med stvari in zakonitosti njihovega obtoka; odtod sledi potreba: v vseh pogledih jih, kakor so včlenjeni v stvarni proces, prevzeti v upravo. Treba je domnevati, da morajo biti ti posegi toliko pogostejši in rigorozni, kolikor bolj zapleten je stvarni sistem in kolikor bolj se oddalji od prvotnih virov preživljanja; uprava mora slediti tesnemu in mnogobratnemu prepletu, ki povezuje ljudi s stvarmi in narobe.

Razmerja (tudi razmerja odvisnosti) med ljudmi, ki obstajajo ob stiku stvari ali ki iz njega sledijo, imajo v sebi svojo zakonitost, tudi svojo lastno etiko; v dobrem primeru zelo spodobno in veliko potezno etiko, ki se lepo omejuje na potrebnost stvari in pošteno spoštuje (rešpektira) svobodo osebnosti. Dejanskost zahtevanega rezultata se potem korak za korakom spremeni v dolžnost prispevanja, deleže dela, pripravljenost kooperacije in podreditve, v lojalnosti, odgovornosti in pristojnosti in v substance osebnega življenja se ne posega globlje, kot zahteva stvar; same od sebe zrastejo potem medsebojno spoštovanje, občutek dolžnosti, tovarštvo pri delu in druge človeške kvalitete. Vsak dober obrat, vsaka čista uprava je primer za ta etični stil. Predstojnik in podrejeni šef in strokovnjak v stvarnem razgovoru o konkretnih zadevah obratovanja, oba predstavnika ne toliko nekega ranga kot stvarnega stališča (in nekega ranga le v toliko, v kolikor se stvar členi v vertikalne plasti), pri čemer je globlja izvedenost čisto pri delavcu na konkretnem gradivu in se tu z gotovostjo uveljavlja: to so čisti primeri te etike, ki more biti pojavnost oblika demokracije v najboljšem pomenu besede. Da je možna in v širšem obsegu celo resnična, je temeljna misel moderne socialne etike, predvsem ameriške. Tam radi zoperstavljajo to moderno človečnost vsem sicer rahločutnim, vendar ne čisto človeškim razmeram, v katerih nastopa samovoljno gospodarstvo v preobleki patriarhalne skrbi in ustvarja na nasprotni strani zvrst podložništva.

Vendar ne smemo modela sekundarnega sistema in posebno ne modela „uprava stvari“ oškodovati. Funkcionaliziranje človeške osebnosti v upravljanem prepletu stvari se more spremeniti in celo grozi, da se bo v gospodovalnost, katere strogost obstaja prav v tem, da ne subsumira človeka pod človeškega gospodarja, temveč pod nadimenzionirano stvar. Celotna stvar, kjer ne ravnamo odprto in totalitarno, more sistem človeka tako radikalno reducirati na njegovo funkcijsko vrednost, da postane „iz nagiba gonilo“, ga tako vpreči, da – kot se glasi pomenljiv izraz – mora kdaj pa kdaj „izpreči“ (kot izprežeš kljuse). Razlika med višjimi in nižjimi funkcionarji je potem v bistvu ta, da se pri teh košatijo pustota in praznost, pri onih motnje obtoka in nevroze. V kolikor širših območjih svoje eksistence so ljudje upravljani, toliko bolj zapadejo daljinskemu vodenju. Izdelati robota iz jekla in vakuumskih cevi – danes ni več problem; že obstaja. Kjer bi stopil na ulico, bi v bistvu deloval kot karikatura, čeprav združena z grozo; in jemali bi ga prav tako malo resno kot figuro panoptikuma. Groza pa najbrž ne bi izvirala iz dejstva, ker je uspelo izdelati stroj, ki izvaja človeku podobne gibe, temveč od tod, da ta stroj razodeva kakorkoli o človeku in o eni od prihodnosti, ki mu grozijo. Iz daljave voden človek je do kraja domišljen produkt do kraja domišljene uprave stvari. Fina je pripomba Carla Brinkmanna, češ da nista La Mettrie-jev „Homme machine“ in Mandevilles-ova „Fable of bees“ zgolj materialistična (ali naravnopravna) osnutka v smislu teoretične filozofije, temveč rana posega na realiteto sekundarnih sistemov in sta v toliko prisotni podobni prihodnosti; kot je v Basni o čebelah sistem moralnih pravil, tako je v Človeku stroju človeški subjekt tako konstruiran, da ustreza sekundarnim sistemom.

Prevedel Leopold Petrovič

PERI

SKOP

Bi hodujim rodorony

Navdih dobim ob pepelniku
kadar nimam denarja kadar pijem turško kavo
kadar berem časopis Dostojevskega Kafko Sveto pismo
ali Wittgensteina Carnapa Jaspersa Marksa
kadar pozabim na vse
kadar oživi pepelnik kadar pišem na pisalni stroj
Pesnik brez navdiha piše izvirno
ampak pisavo so izumili drugi
že dolgo
pred nami
zakaj čutim zakaj mislim zakaj sem
zakaj nisem zakaj vem zakaj jočem
Verjemite verjemite
navdih dobim kadar ljubim kadar spim kadar sanjam
to je kakor igrača
ki jo navijem ki jo spustim kot belo miš med bravece
Ampak kritiki so pametni
poznajo slovnico in mehanizem
ne vedo da je bela miš živa
da je čisto zares živa
da je to poskusna miš
Poglejte: napisal sem pesem
samo za vas

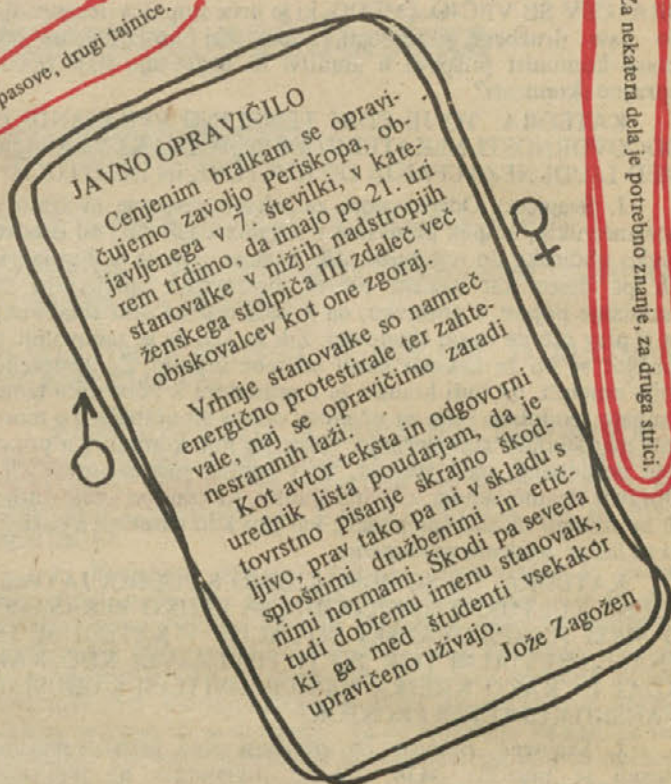
"Dajte nam kruha!!!"
"Delajte!!!"
"Dajte nam delo!"
"Je že oddano..."

GOLI RESNICI

(POGOVOR MED NOVINARJEM IN SATIRIKOM)

Vaša najnovejša ugotovitev v zakonu?
DELO JE NAPRAVILO ČLOVEKA, A KOZMETIČNI SALON ŽEN-SKO!
Verujete v boga?
NE, KER SEM SLIŠAL DA TUDI ON NE VERUJE VAME.
Konjiček?
POVEČEVANJE ŠTEVILA PREBIVALSTVA.
Zakaj je danes toliko satirikov?
ZATO, KER V ČASU MOJEGA OČETA NISO BILA V MODI KONTRACEPCIJSKA SREDSTVA.
Kaj je človek?
IDEALNA BODOČNOST VSAKE OPICE.
Je med humorjem in meteorologijo kakšna zveza?
Je. Meteorologi pri svojem poklicu gledajo v zvezde, A SATIRIKI PONAVALI PO KONČANEM DELU VIDIJO VSE ZVEZDE.
Na kateri pogon dela vaš duh?
NA NOŽNI POGON; PREMIKAJO GA ŽENSKÉ NOGE.
Kaj vas še interesiira poleg seksa?
ŽENSKÉ.
Koliko je ura?
11,26.
Kaj je zakonska zveza?
ČASOVNO ODBOJE PRED RAZVEZO ZAKONSKE ZVEZE.
A avtomobil?
SREDSTVO, S POMOČJO KATEREGA ŽIVIMO ZNATNO HITREJE. IN KRAJŠE.
Kaj mislite o goli resnici?
MNOGI LJUBIJO GOLO RESNICO SAMO ZATO, KER JE GOLA.
Povejte nekaj o sebi!
ŽE OD ROJSTVA SEM TRDOGLAV. RODIL SEM SE POPOLDNE SAMO ZATO, DA SEM PRISILIL BABICO, DA JE DELALA NADURE.
Povejte še kaj o sebi!
RAJE VIDIM, DA ME TEPE SLAB GLAS KOT DOBER NASILNEŽ.
Ali se bojite vojne?
NE. ZELEL BI, DA SE TRETJA SVETOVNA VOJNA ZAČNE ŽE DANES, SAMO ČE BI VEDEL, DA BI JO TELEVIZIJA PRENAŠALA DIREKTNO.
Ali ste za ustavevite dela?
NE. KO (RECIMO) DELAVCI ŠTRAJKAJO, DOBIJO GROBARJI 90 % PLAČE.
Ali človek potrebuje mnogo, da je srečen?
NE. VČASIH JE DOVOLJ, DA GA POVOZI KAMION, POLN STIRIPERESNE DETELJE.
Definirajte (če smete) svobodo!
KOLIČINA SVOBODE JE NAJVEČKRAT ODVISNA OD TEGA, NA KATERI STRANI ZAPORA SMO.
Kaj je to absurd?
ABSURD JE, KADAR NEPISMENI KRIMINALEC UBIJA SVOJE ŽRTVE S SVINCNIKOM.
Obžalujete nepismene?
DA, KER SO PREPRIČANI, DA SO IZNAŠLI TELEVIZIJO ZARADI NJIH.
Kaj se nikoli ne ve?
NIKOLI SE NE VE, KATERI KAMEN BO POSTAL SPOMENIK IN KATERI KAMEN SPOTIKANJA.
Grizete?
GRIZEL BI ŽE, SAMO ČE BI KDO DRUG LAJAL NAMESTO MENE.
Kaj je to daltonist?
ČLOVEK, KATEREGA NITI SEMAFOR NE MORE USTAVITI.
A pesimist?
ČLOVEK, KI NAPIŠE TESTAMENT VEDNO PREJ, PREDEN ZAČNE KRITIZIRATI.
Verujete v enakopravnost na prvi pogled?
DA. ZAJEC IN LEV SO, RECIMO, ENAKOPRAVNI ... POSEBNO KO JE LEV SIT.
Katero vprašanje si postavljate vsak dan?
ALI JE ČLOVEK, KI UKRADE ZASTAVO, LOPOV ALI DOMO-LJUB?
In vaša ugotovitev, ki je posledica prakse?
KAJ ZAPORNIKOM POMAGAJO ŠTEVILKE, KO PA NE MOREJO SODELOVATI NA LOTERII!
Izberite kaj jugoslovanskega!
GOSI SO REŠILE RIM, PA KLJUB TEMU NISO USPELE, DA BI MU VLADALE.

Eni stiskajo pasove, drugi tajnice.

Za nekatera dela je potrebno znanje, za druga strici.

SPREHOD

Položi škatlice v predalčke
položiti trenutke na okna
obleci se v svojo sobo
odidi v kapelico
ubij ribo ubij
naj se zgodi
priži gobo

Obleči tišino svoje sobe
položiti predalčke v škatlice
obložiti vodne curke z
zlatimi ribicami
Ubij mrzle živali
umij svoje rojstvo
svoje sivo rojstvo
svoje laži laži
Odidi v kapelico
naj se zgodi
naj se zgodi
Voda bo zajokala
V hiši bo kri
obleci si sobo -
S težkimi
nogami
odidi
odidi

s
tisočimi zlatimi ribicami pod očmi
medtem ko bodo metali za tabo cevi
medtem ko bodo tekali za tabo plašči
medtem ko bodo v pantomimi umrli
vsi tvoji nedeljski dnevniki vsi
sončni in lunini dnevi
Naj se zgodi
naj se zgodi
Položi škatlice v predalčke
tam boš našel še svoje noge
te zlate ribice gumijevke pse sledilce

Ljubila je vsakogar na izgubljenem svetu
prvega in zadnjega
kralja in berača
brez predsodkov
samo da ji kdo plača
gospoda je šla mimo v črnem frakastem poletu
rekli so z retoričnim glasom
oj ti mala črnoglava črna kača
vendar je ni nihče prav nič vprašal
nihče ni nič odlašal
vsi smo jo samo jemali
vsi berači ali kralji
v kmečkih izbah v hotelih
v sejni dvorani v bordelih
v bolnišnicah v katedralah onemelih
v postelji njeno gibko telo
njene polne dojke iz jasmína
njene lasje iz rožmarina
njene ustnice iz črnega pelina
o slasti smo ji slepo šepetali
vsi ki smo z njo v enem spanju spali
sedaj je njeno truplo vse belo
kje so kralji in berači
sedaj
na zlatih črnih žalnih parah
na še bolj črnih papirnatih rožah
sedaj
še prepozno za mučno obžalovanje
otroci mrtvi spijo v njenem trebuhu
iz njihovih oči polzijo mravljične sanje
otroci bodo kakor črviči sesali njeno truplo
brez predsodkov razsodkov zarodkov
brez ljubezni bodo prigrizli do lobanje
kajti vsi smo jo jemali
Od ulice v ulico vlečejo asfaltne poti
asfaltni dež nad našimi rokami
ihiti
od palače do ječe nas gledajo nevidne oči
od parka do hotela od cerkve do klopi
vonj rdečih nageljnov in belih lilij
po kanalih mestnih tekajo polnočne miši
s krvavimi očmi

sedaj je prepozno vam pravim
razidite se konec je sprevedov
odpeljite svoje pasje dušice v večno kraljestvo
ne približujte se njenim golim prsim
njena krsta ni vredna naših belih ovratnikov
njena črna lubezen
tako umirajo samo muhe in ljubice
brez sorodnikov
za hrbtom
gospodskih domovinskih načelnikov čustev

POGREB

IZIDOR 'CLOVEK

